

Je voelt het gewoon

Een onderzoek naar schoolkeuze en
segregatie in Amsterdam-Noord

RAAD VOOR
MAATSCHAPPELIJKE
ONTWIKKELING

Je voelt het gewoon

Je voelt het gewoon

Een onderzoek
naar schoolkeuze
en segregatie in
Amsterdam-Noord

Dionne Zeldenrijk
Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling
(RMO)

Den Haag, november 2010

R A A D V O O R
M A A T S C H A P P E L I J K E
O N T W I K K E L I N G

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling is de adviesraad van de regering en het parlement op het terrein van participatie van burgers en stabiliteit van de samenleving.

De RMO werkt aan nieuwe concepten voor de aanpak van sociale vraagstukken. De raad bestaat uit negen onafhankelijke kroonleden: de heer mr. S. Harchaoui (voorzitter), mevrouw prof. dr. J. van Doorne-Huiskes, de heer prof. dr. P.H.A. Frissen, mevrouw drs. J.G. Manshanden MPA, de heer prof. dr. L.C.P.M. Meijs, mevrouw prof. dr. M.R.J.R.S. van San, mevrouw prof. dr. E.M. Sent en de heer prof. dr. M. de Winter. De heer dr. R. Janssens is algemeen secretaris van de raad. Er is momenteel een vacature voor een raadslid.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Parnassusplein 5

Postbus 16139

2500 BC Den Haag

Tel. 070 340 52 94

Fax 070 340 70 44

ISBN 978 90 77758 22 9

NUR 740

Zet- en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Basisontwerp: Christoph Noordzij, Collage, Aldeboarn

Vertaling: Bureau Wilkens, Leiden

© Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Den Haag, 2010

Niets in deze uitgave mag worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, opgeslagen in een dataverwerkend systeem of uitgezonden in enige vorm door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder toestemming van de RMO.

Voorwoord

Met enige regelmaat uiten Nederlanders hun zorgen over een gebrek aan sociale cohesie en een groeiende verwijdering tussen bevolkingsgroepen in onze samenleving. Solidariteit en betrokkenheid worden nog steeds als belangrijke maatschappelijke waarden gezien, maar tegelijk zien veel burgers in de praktijk het tegendeel hiervan. Het onderwijs wordt als domein gezien dat idealiter de integratie zou kunnen bevorderen. Doordat kinderen met uiteenlopende achtergronden bij elkaar in de klas zitten, zou een vanzelfsprekende ontmoetingsruimte ontstaan die verbindend kan werken.

Maar hoe werkt dat in de praktijk? In het kader van haar afstudeerstage bij de RMO ten behoeve van het adviestraject *Sociale stijgers en dalers* heeft Dionne Zeldenrijk onderzoek gedaan naar de motivatie van ouders om hun kind naar een bepaalde school te sturen. Het onderzoek werd begeleid door de Amsterdamse socioloog Bowen Paulle. Als onderzoeksveld is een gebied in de regio Amsterdam-Noord gekozen, met als overweging dat hier in een relatief kleinschalige omgeving vier basisscholen staan met elk een duidelijk sociaaleconomisch en -cultureel profiel: het Wespennest, de Buikslotermeerschool, de Capelleschool en Elzenhagen. De vraag van de onderzoeker luidt: Welke overwegingen hebben ouders om hun kinderen naar een van deze scholen te sturen en hoe beleven zij de verschillen tussen de vier scholen?

De resultaten van het onderzoek zijn opvallend en zijn voor de RMO aanleiding om het onderzoek voor een breder publiek te publiceren. Allereerst wordt duidelijk dat zich in de onderzoeksregio in het domein onderwijs een segregatie langs sociale klassen aan het aftekenen is. De scholen verwijzen weliswaar nog formeel naar hun oorspronkelijke achtergrond (katholiek, protestants, openbaar of algemeen bijzonder), maar onderscheiden zich in de praktijk vooral op basis van een sociaaleconomisch en -cultureel profiel. Ze staan in de wijk bekend als 'witte eliteschool', 'zwarte school', 'witte arbeidersschool' en 'gemengde eliteschool'. Bij het bepalen van de schoolkeuze is dit profiel voor de ouders doorslaggevend. Vooral hoogopgeleide ouders laten weten waarom ze hun kinderen naar een bepaalde school sturen. Hun beweegreden heeft naar eigen zeggen niets te maken met het type onderwijs dat gegeven wordt (bijvoorbeeld het Jenaplanonderwijs), maar

alles met het feit dat men daar sociaal gelijkgestemde ouders en kinderen tegenkomt. Ze zijn weliswaar enigszins beschroomd om openlijk te spreken over klassenverschil, maar zijn in hun antwoorden volstrekt helder dat het daar wel op neer komt. Hoogopgeleide ouders kiezen in Amsterdam niet op basis van het schoolaanbod en ook niet, zoals vaak wordt verondersteld, op basis van de tegenstelling zwart-wit, maar vrijwel uitsluitend op basis van sociale klasse, van 'ons soort mensen'. Voor lageropgeleide ouders speelt de kleur van de school wel een rol.

Het onderzoek legt daarmee treffend de eerder geopperde paradox bloot van enerzijds de algemene wens tot een samenleving met meer onderlinge betrokkenheid en anderzijds de feitelijke constatering dat die maar niet tot stand komt. De ouders van kinderen op de 'elitescholen' erkennen dat sociale segregatie maatschappelijk gezien onwenselijk is, maar kiezen in de eigen situatie liever voor contact met gelijkgestemden, met oog op hun kinderen en ook henzelf. De situatie veranderen hoeft voor hen ook niet, want sociaal gezien staan bepaalde groepen gewoon te ver van elkaar. Het past simpelweg niet.

Als we de resultaten van dit casuonderzoek op ons laten inwerken, dan lijkt de conclusie duidelijk. We neigen naar een klassensamenleving, en het onderwijs, toch bij uitstek het domein waar mensen van verschillende sociale achtergrond elkaar kunnen ontmoeten, is niet in staat om dat te keren; eerder werkt het zelfs segregatiebevorderend. Natuurlijk is het onjuist om een onderzoek in een specifieke omgeving als Amsterdam-Noord te extrapoleren naar de gehele samenleving. Daarvoor is situatie aldaar, met zijn eigen geschiedenis en sociaaleconomische samenstelling van de bevolking, te uniek. Tegelijk zijn er in deze regio mechanismen zichtbaar die ook elders voor politiek en beleid van inzichtgevende betekenis kunnen zijn. Zo blijkt dat de voorschoolse educatie, bedoeld om achterstanden aan te pakken en kinderen een zo gelijkwaardig mogelijke startpositie te verschaffen, een averechts bijeffect heeft. Kinderen die staan ingeschreven bij een voorschool, gaan in de praktijk vrijwel automatisch naar de 'bijpassende' basisschool, waarmee de segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden eerder gestimuleerd dan belemmerd wordt.

De vraag is natuurlijk in welke mate de segregatie langs sociale klasse als zorgwekkend kan worden beschouwd. Nederland heeft altijd al verschillende schoolrichtingen gehad, en nuchter beschouwd worden de vroegere

denominaties langs godsdienst nu vervangen door denominaties langs sociale klasse en leefstijlen. Homogeniteit, ook sociaal gezien, kan bovendien voordelen hebben en sluit in elk geval aan bij de verlangens onder ouders, zo blijkt uit deze studie. Daarbuiten kent Nederland nog altijd het recht van vrijheid van onderwijs en daarmee indirect (althans voor zover in de praktijk mogelijk) een vrijheid van schoolkeuze.

Maar daarmee is niet alles gezegd. Onderscheid naar richting is immers nog iets anders dan onderscheid naar sociale klasse, al was het alleen maar – zo blijkt ook uit de studie – omdat hogeropgeleide ouders veel meer ‘meester zijn’ over hun eigen keuzes dan lageropgeleide ouders. Hoogopgeleide ouders kiezen rationeel en na raadpleging van diverse bronnen; lageropgeleide ouders geven aan dat de schoolkeuze veel meer iets is dat hen overkomt. In lijn hiermee is dat hoogopgeleide ouders ook tevredener zijn over de huidige vorm van segregatie dan de lageropgeleide ouders. Sommige laagopgeleide respondenten menen zelfs dat zij door middel van trucs van de elitescholen worden geweerd. Ook de directeuren van de vier scholen verschillen nogal in hun waardering van de segregatie. Volgens de één moet een school sociaal gezien een afspiegeling van de gehele samenleving zijn, volgens de ander is het juist goed dat ouders kunnen kiezen uit verschillende sociale profielen. Wat echter vrijwel alle betrokkenen aangeven is dat ze sceptisch staan tegenover allerlei overheidsinspanningen om de segregatie tegen te gaan. Als het al moet gebeuren, dan is men van mening dat het van onderop, van de ouders en de scholen moet komen, en niet van bovenaf door de overheid.

Met het onderzoek is het laatste woord over segregatie, schoolkeuze en de relatie daartussen vanzelfsprekend niet gesproken. De Raad spreekt de hoop uit dat de uitkomsten een verdieping zullen opleveren voor de bestaande discussie. De Raad is Dionne Zeldenrijk erkentelijk voor haar onderzoek.

Namens de Raad,

Sadik Harchaoui
Voorzitter

Rienk Janssens
Algemeen secretaris

Inhoud

Samenvatting 13

1 Inleiding 15

1.1 Klasse in plaats van etniciteit 15

1.2 Segregatie in het basisonderwijs 16

1.3 Vraagstelling en opzet 17

1.4 Onderzoeksverantwoording 18

1.5 Leeswijzer 19

2 Begripsverkenning 20

2.1 Inleiding 20

2.2 Segregatie 20

2.3 Schoolkeuze 23

2.4 Sociale klasse 24

2.5 Conclusie 25

3 Het gesegregeerde basisonderwijsveld 27

3.1 Inleiding 27

3.2 Het onderzoeksveld 27

3.3 Verschillend bezit van kapitaal 28

3.4 Een beknopte geschiedenis van hoger- en lageropgeleiden 29

3.5 De positie van de directeuren 30

3.6 Conclusie 32

4 Schoolkeuze en sociale klasse 33

4.1 Inleiding 33

4.2 Hoe moet je die dingen tegenwoordig zeggen? 33

4.3 De hogeropgeleide ouders 34

4.3.1 'Het past gewoon sociaal gezien' 34

4.3.2 'Niet dat we Jenaplan nou zo geweldig vinden' 35

4.3.3 Onderwijs als bindingsmechanisme 36

4.3.4 Niet zo zwart-wit 37

4.3.5 'We moeten gewoon eerlijk zijn' 40

4.4	De lageropgeleide ouders	41
4.4.1	Keuze en feitelijke keuze	41
4.4.2	Etniciteit als bindingsmechanisme	41
4.4.3	'Christelijk onderwijs is witter'	42
4.4.4	Beeld van de andere scholen	42
4.4.5	'Ik heb het nog nooit zo bekeken'	44
4.4.6	Het gevoel een buitenstaander te zijn	45
4.5	Conclusie	46
5	De ervaringen van hoger-en lageropgeleide ouders	47
5.1	Inleiding	47
5.2	Zelfvertrouwen of onzekerheid	48
5.3	Wel of geen grip op de situatie	49
5.4	Verschillende toekomstperspectieven	51
5.5	Conclusie	52
6	Perspectieven op (de)segregatie	53
6.1	Inleiding	53
6.2	Het perspectief van de hogeropgeleide	53
6.2.1	Een gewetensvraag	53
6.2.2	Gemengde gevoelens	55
6.2.3	Sociologisch gezien interessant, maar ...	56
6.2.4	'Daar word ik een beetje zenuwachtig van'	57
6.2.5	Gezamenlijke activiteiten, een goede stap of contraproductief?	58
6.3	Het perspectief van de lageropgeleide	59
6.3.1	'We wonen nog altijd in Amsterdam'	59
6.3.2	'Dit gaat toch nooit veranderen'	59
6.3.3	'Is het echt nodig?'	60
6.3.4	'Laat ze zich met hun eigen zaken bemoeien'	61
6.3.5	Geen problemen met gezamenlijke sportactiviteiten	62
6.4	Conclusie	63
7	Conclusies en aanbevelingen	64
7.1	Inleiding	64
7.2	De dissociatie van hogeropgeleiden	64
7.3	Tevreden met de status quo	65
7.4	Samenleven in verschillende werelden	66

7.5 Paradox 66

7.6 Aanbevelingen voor verder onderzoek 67

Literatuur 68

Bijlage 1 Beknopte omschrijving van de vier basisscholen 70

Bijlage 2 Onderwerpenlijst interviews 72

Bijlage 3 Informatieve interviews 74

Bijlage 4 Algemene informatie respondenten 75

Over de auteur 76

Overzicht van uitgebrachte publicaties 77

Samenvatting

Onderwijssegregatie wordt vaak geformuleerd in termen van ‘zwart’ en ‘wit’. Maar deze nadruk verdoezelt het feit dat het Nederlandse onderwijsveld ook sterk gesegregeerd is in verschillende klassen: hoger- en lageropgeleide groepen gaan naar verschillende scholen. Terwijl het Nederlandse onderwijsveld altijd al gesegregeerd is geweest langs religieuze en ideologische lijnen, lijken er tegenwoordig juist verschillen te bestaan tussen scholen waar kinderen van hoger of lageropgeleiden naar toe gaan. Dit onderzoek concentreert zich op de achterliggende motivatie voor de schoolkeuze van hoger- en lageropgeleide ouders van kinderen op vier basisscholen in het centrumgebied van Amsterdam-Noord.

Voor hogeropgeleide ouders is het kiezen van een school hoofdzakelijk een kwestie van identificatie. Of ouders het nu direct of meer indirect toegeven, de belangrijkste factor in de schoolkeuze is niet het onderwijsprofiel van de school, maar de opleidingsachtergrond van andere ouders. Al dan niet bewust zijn hogeropgeleide ouders op zoek naar ‘hun soort mensen’ en streven ze naar het zogenoemde *class closure*. Hoewel de andere scholen in eerste instantie genoemd worden in termen van ‘zwart’ of ‘wit’, blijkt in de schoolkeuze in het centrum van Amsterdam-Noord sociale klasse het meest uit te maken. Lageropgeleide ouders voelen zich in het ‘klassendebat’ niet op hun gemak; zij zien de situatie in Amsterdam-Noord voornamelijk in termen van ‘zwart’ of ‘wit’ en niet in termen van ‘sociale klasse’.

Hoger- en lageropgeleide ouders handelen niet alleen verschillend in het basisonderwijsveld, ze ervaren de huidige situatie ook verschillend. Hogeropgeleide ouders lijken meer zelfvertrouwen te hebben dan lageropgeleide respondenten. Bovendien is ‘keuze’ een problematisch concept. ‘Schoolkeuze’ is eerder iets intuïtiefs, een notie van hoe te handelen in het onderwijsveld voor zowel hoger als lageropgeleide ouders. Uit de interviews met de respondenten komen signalen van *class closure* en emotionele weerstand jegens ‘de andere klasse’.

Segregatie is een gevoelig onderwerp. Hoewel mensen hierbij gemengde gevoelens hebben, voelen de ouders in Amsterdam-Noord zich aardig op hun gemak bij de huidige gesegregeerde situatie. Hogeropgeleide ouders zullen alleen positief zijn over desegregatiebeleid wanneer aan diverse

voorwaarden is voldaan. De lageropgeleide ouders zijn aarzelend over segregatie en desegregatie. Het lijkt alsof ze zich minder bewust zijn van de aanwezigheid van segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden.

Dit onderzoek laat verder zien dat de praktische interpretatie van vrijheid van schoolkeuze leidt tot een toenemende sociale afstand tussen kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders. De vraag is in hoeverre de overheid hierin kan en moet interveniëren. Naar de mening van de respondenten zal verandering eerder moeten komen van onderop, van ouders en scholen, dan van bovenaf, van de overheid.

1

Inleiding

1.1 Klasse in plaats van etniciteit

'Er zijn geen sociale klassen meer. Dat is iets uit het verleden, toen je echt verschillende lagen in de samenleving had. Maar er zijn natuurlijk nog steeds verschillen. Ik zou zeggen dat sociale klassen eigenlijk wel nog steeds bestaan. Ik weet alleen niet hoe je dat soort dingen tegenwoordig moet zeggen.'

Dit is een uitspraak van een hogeropgeleide vrouw die zocht naar woorden om te beschrijven waarom ze in Amsterdam-Noord een bepaalde school koos voor haar kind. De uitspraak illustreert dat op het spreken over sociale klassen in Nederland een taboe rust. We praten liever over verschillen tussen autochtoon en allochtoon, of over verschillen tussen culturen. Discussies in media, politiek en wetenschap gaan vooral over zwarte scholen en witte scholen, over autochtoon en allochtoon, over islamitisch onderwijs en christelijk onderwijs en over polarisatie en radicalisering. De nadruk ligt op etnische segregatie en niet op segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden. Terwijl dat misschien wel even zo vaak of zelfs nog meer voorkomt. Er lijkt zelfs sprake te zijn van een situatie die doet denken aan de tijd van de traditionele Nederlandse verzuiling. In die tijd leefden groepen mensen – katholieken, protestanten, liberalen en socialisten – gescheiden van elkaar. Ze waren gescheiden volgens religieuze en ideologische verschillen, met als gevolg een vorm van verticale clustering. De tendens vandaag lijkt te wijzen op een horizontale clustering op basis van opleidingsniveau: hoger- en lageropgeleide mensen hebben minder contact met elkaar. Hogeropgeleiden (personen met een hbo- of universitair diploma) leven 'anders' dan lageropgeleiden (personen met maximaal een mbo-diploma). Latten (2005) wijst op een ontwikkeling van 'parallele gemeenschappen', doelend op de ontwikkeling van zowel cognitieve als fysieke

scheiding. Cognitief, omdat opleiding sociaal gezien medebepalend is voor opvattingen en gedrag. Fysiek, omdat hoger- en lageropgeleiden elkaar minder vaak ontmoeten.

Volgens Latten zijn er signalen dat de fysieke segregatie van hoger- en lageropgeleiden toeneemt. De belangrijkste daarvan is de afname van het aantal instituten waar hoger- en lageropgeleiden elkaar kunnen ontmoeten. Te denken valt bijvoorbeeld aan de militaire dienstplicht, waardoor mannen van verschillende achtergronden voorheen met elkaar in contact kwamen, of aan de kerk waar mensen van verschillend opleidingsniveau decennia lang elkaar ontmoetten, maar die langzaam aan invloed in de samenleving inboet. Ook lijken vrijetijdsactiviteiten meer gesegmenteerd naar opleidingsverschillen. Hogeropgeleide ouders sturen hun kinderen bijvoorbeeld vaker naar hockeyclubs en minder vaak naar voetbalclubs. In de jaren vijftig zouden kinderen bovendien gemakkelijker door de verzuilde samenleving heen kunnen breken dan tegenwoordig vanwege de aanwezigheid van een sterke straatcultuur. Kinderen van verschillende achtergronden ontmoetten elkaar eerder, omdat ze meer samen buiten speelden (Latten 2005: 7). Sec beschouwd lijken er nog maar weinig neutrale ontmoetingskansen voor hoger- en lageropgeleiden te zijn overgebleven, zoals winkelgebieden en openbaar vervoer (Weenink 2005: 159). Partnerkeuze is ook sterk gesegregeerd in termen van hogere en lagere opleiding, en is vooral een selectie op 'hetzelfde zijn' geworden (Latten 2005). Mensen trouwen met iemand met min of meer dezelfde opleidingsachtergrond en er bestaan zelfs speciale datingsites voor hogeropgeleiden. Hogeropgeleiden distantiëren zich, al dan niet bewust, van het lageropgeleide deel van de samenleving. Zo worden in Nederland de eerste *gated communities* ontwikkeld naar Amerikaans voorbeeld (Huisman 2010).

1.2 Segregatie in het basisonderwijs

Het onderwijs is misschien nog wel een van de weinig overgebleven ontmoetingskansen voor hoger- en lageropgeleiden. Maar ook hier is sprake van segregatie. Kinderen van hoger- en lageropgeleiden gaan naar verschillende type scholen. Vink noemt dit de 'apartheid' in het Nederlandse onderwijssysteem (Vink 2010: 20). De segregatie op scholen hangt voor een deel samen met de demografische segregatie in wijken, maar er is ook

onderzoek dat aantoont dat in gemengde wijken segregatie tussen hoger- en lageropgeleide groepen plaatsvindt (Gilsing en Tierolf 2010).

Vanuit politiek en beleid is tot op heden nogal terughoudend gereageerd op signalen van sociaaleconomische segregatie in het basisonderwijs. Dat houdt onder meer verband met de vrijheid om als ouders zelf de schoolkeuze te mogen bepalen. Onderzoekers als Karsten et al. (2003) en Vink (2010) wijzen echter op de spanning tussen enerzijds deze vrijheid en anderzijds de toenemende segregatie. Toch ontstaat er in de politiek en in beleid steeds meer oog voor de sociaaleconomische invalshoek (hoog- versus laagopgeleid) boven de etnische invalshoek (wit versus zwart) (vgl. Tweede Kamer 2010).

In 1958 uitte Young in *On the Rise of the Meritocracy* zijn bezorgdheid over het vooruitzicht van een samenleving waarin hoger- en lageropgeleiden gescheiden van elkaar leven. Young presenteert een toekomstscenario waarin kinderen van hogeropgeleide ouders op crèches en basisscholen niet meer in contact komen met kinderen van lageropgeleide ouders (Young 1958: 143). Volgens hem zou het hogeropgeleide segment van de samenleving steeds verder afstand nemen van het lageropgeleide deel en zou dit uiteindelijk zelfs kunnen leiden tot een opstand van de lageropgeleide klasse (Young 1958: 144).

1.3 Vraagstelling en opzet

Dit onderzoek richt zich op vier basisscholen in het centrumgebied van Amsterdam-Noord. Het zijn vier scholen die dicht bij elkaar liggen, maar die een duidelijk verschillende sociale samenstelling en achtergrond hebben. Naar twee scholen gaan voornamelijk kinderen van hogeropgeleide ouders en naar de andere twee scholen gaan kinderen van lageropgeleide ouders. De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

Welke overwegingen hebben ouders om hun kinderen naar een van deze scholen te sturen en hoe beleven zij de verschillen tussen de vier scholen?

Om deze vraag te beantwoorden, worden vier deelvragen gesteld:

1. Hoe ziet het basisonderwijsveld in het centrum van Amsterdam-Noord eruit?

2. Wat zijn de voornaamste motieven bij het bepalen van de schoolkeuze en in welke mate is sociale klasse daarin relevant?
3. Hoe ervaren hoger- en lageropgeleide ouders de gesegregeerde situatie en hoe praten ze daarover?
4. Hoe waarderen de ouders de gesegregeerde situatie en voorstellen van de overheid om de situatie te veranderen?

1.4 Onderzoeksverantwoording

Het onderzoek heeft plaatsgevonden op vier scholen in Amsterdam-Noord: Het Wespennest, de Buikslotermeerschool, de Capelleschool en Elzenhagen. Bijlage 1 geeft een beknopte omschrijving van elke basisschool. Er zijn in totaal 36 interviews afgenomen, negen op elke school. De selectie van respondenten is open geweest. Soms zijn ouders door een directeur per mail gevraagd te reageren; soms zijn ze ook op het schoolplein rechtstreeks aangesproken. Deze selectiemethode heeft zijn beperkingen. Het is mogelijk dat de respondenten andere gezichtspunten hebben dan ouders die niet zijn geïnterviewd. De interviews duurden gemiddeld 45 minuten en werden hoofdzakelijk in de schoolgebouwen gehouden. Vijf mensen zijn thuis geïnterviewd. Er is met 29 moeders en met tien vaders gesproken. Alle interviews zijn opgenomen en getranscribeerd.

De interviews kunnen worden gekenmerkt als 'semigestructureerd'. Ieder interview begon met algemene vragen over de achtergrondsituatie van de respondent, vragen over opleidingsniveau en gezins-, woon- en werksituatie enzovoort. Vervolgens had het interview een open verloop met hoofdzakelijk open vragen. In bijlage 2 is een lijst met onderwerpen bijgevoegd. Naast interviews met de ouders zijn twee bijeenkomsten met de vier schooldirecteuren bijgewoond. Eén keer in de twee maanden ontmoeten de directeuren elkaar op het stadsdeelkantoor Amsterdam-Noord om de situatie met onderwijsbeleidsmakers te bespreken. Ook zijn er formele en informele gesprekken geweest met directeuren afzonderlijk. Tot slot zijn zes experts op het gebied van segregatie geraadpleegd (zie bijlage 3).

Segregatie, schoolkeuze en klassenbewustzijn bleken in de gesprekken met de ouders gevoelige onderwerpen te zijn. Om defensieve reacties van ouders te voorkomen, was het nodig om zo veel mogelijk indirecte vragen te stellen. Woorden als segregatie en sociale klasse zijn zo veel mogelijk

vermeden. In hoeverre het onderzoek iets kan zeggen over de situatie elders in Nederland, is moeilijk in te schatten. Amsterdam-Noord kent een tamelijk unieke situatie waarin vier scholen met een totaal verschillende schoolsamenstelling zo dicht bij elkaar liggen. Deze onderzoekscasus is daarom met opzet gekozen, omdat die de gelegenheid biedt om het dominante discours van etnische segregatie op zijn validiteit te onderzoeken. Dezelfde mechanismen zullen echter niet in alle onderwijscontexten zo sterk zijn als in Amsterdam-Noord.

1.5 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk schetst een theoretisch kader voor de centrale concepten uit dit onderzoek. Hoofdstuk 3 tot en met 6 vormen het empirische hart van het onderzoek. Deze hoofdstukken gaan over de vier deelvragen van het onderzoek. In hoofdstuk 7 worden de conclusies en aanbevelingen voor verder onderzoek gepresenteerd.

2

Begripsverkenning

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de centrale begrippen van dit onderzoek besproken. Aan de orde komen achtereenvolgens de begrippen segregatie, schoolkeuze en sociale klasse. De begrippen worden behandeld om de onderzoeksresultaten te kunnen plaatsen tegenover enkele contrasterende inzichten in de literatuur.

2.2 Segregatie

Het begrip segregatie houdt verband met het idee van afstand tussen of isolatie van verschillende groepen. Er zijn twee vormen van segregatie: sociologische en geografische (Fonseca 2006). Sociologische segregatie wordt gedefinieerd als een gebrek aan interactie tussen groepen binnen een gemeenschap, geografische segregatie als ruimtelijke spreiding tussen verschillende groepen. Deze twee vormen hangen vaak samen: fysieke scheiding kan sociale afstand versterken en omgekeerd (Fonseca 2006). Segregatie kan zich op verschillende gebieden manifesteren, bijvoorbeeld in wonen, werken, onderwijs of recreatie. Dit onderzoek richt zich op segregatie in het onderwijs.

Binnen het onderwijsveld staat segregatie voor de mate waarin een school qua achtergrondkenmerken van de kinderen verschilt van de wijk waarin die ligt of van andere scholen binnen die wijk (Dronkers 2007). Over de feitelijke segregatie in het onderwijs in Nederland bestaat onder deskundigen verschil van inzicht. De discussie concentreert zich rondom drie aspecten van segregatie: de vorm, de schaal en de beoordeling van segregatie.

Allereerst de *vorm*: segregatie kan gebaseerd zijn op diverse soorten verschillen, zoals religieuze, etnische, socio-economische of sociaal-culturele

verschillen. Deze verschillende dimensies hebben weliswaar vaak onderling verband, maar de nadruk in discussies blijkt vooral te liggen op etnische segregatie (Dronkers 2007). Dat schept soms verwarring. Want hoewel allochtonen relatief vaak oververtegenwoordigd zijn in lageropgeleide groeperingen, is het onjuist ervan uit te gaan dat beide groeperingen samen vallen. Niet alleen kan dat leiden tot stigmatisering, ook kan het gevolg zijn dat er beleidsmatig weinig aandacht uitgaat naar onderwijsachterstanden onder autochtone kinderen (Vink 2010). Uit recent onderzoek in Utrecht blijkt bijvoorbeeld dat segregatie op basis van socio-economische achtergronden zeker niet automatisch samenvalt met segregatie op basis van cultuuretnische gronden (Gilsing en Tierolf 2010).

Ook over de *schaal* van de segregatie bestaat soms verwarring, bijvoorbeeld over de vraag of er segregatie bestaat tussen verschillende wijken of binnen een specifieke wijk. In dit onderzoek concentreren we ons op segregatie binnen één specifieke wijk.

Ten slotte zijn er verschillende standpunten met betrekking tot de *beoordeling* van segregatie. Aan de ene kant staat de opvatting dat segregatie in het onderwijs positief is. Kinderen zouden zich in een context van meer gelijkstemden beter kunnen ontwikkelen, meer zelfvertrouwen hebben en een positiever zelfbeeld ontwikkelen. Heterogeniteit op school zou in tegenstelling tot homogeniteit tot frictie leiden, bijvoorbeeld omdat het voor kinderen energie kost om met de verschillen om te gaan (Putnam 2003). Aan de andere kant staat de opvatting dat segregatie onwenselijk is. Sommigen voeren daarbij vooral onderwijskundige overwegingen aan. Kinderen van ouders met een lagere opleiding zouden meer kansen hebben zich te ontwikkelen als ze naar een school gaan waar ook kinderen uit hogere socio-economische klassen zitten (Paulle 2005). Anderen wijzen conform de contacthypothese (Allport 1954) op de relatie tussen segregatie en sociale afstand tussen verschillende groepen. Als kinderen met verschillende achtergronden samen naar school gaan, zou dat stereotyperingen voorkomen en integratie en sociale cohesie bevorderen (SCP 2010). Juist de school kan zo als een positief socialiserend instituut functioneren.

Segregatie in het onderwijs is zeker geen nieuw fenomeen. Het Nederlandse onderwijssysteem is altijd al gesegegreerd geweest, zowel langs religieuze en ideologische lijnen als door klassenverschillen. Nederland wordt gekenmerkt door een traditie van vrijheid van schoolkeuze, die het land onderscheidt van andere landen (Ladd et al. 2009). Deze vrijheid van

schoolkeuze is nauw gerelateerd aan de Pacificatiewet van 1917 en het daaruit voortkomende artikel 23 van de Nederlandse Grondwet met zijn (financiële) gelijkberechtiging van bijzonder en openbaar onderwijs. Lange tijd leefden Nederlandse burgers voor het grootste deel binnen de begrenzungen van hun specifieke zuil. Elke zuil had eigen kerken, werkgevers, omroepen, kranten, ziekenhuizen en ook eigen scholen (Ladd et al. 2009: 5). Tot de jaren zestig was het onderwijs sterk gesegregeerd langs deze confessionele lijnen. In de jaren zeventig begonnen de bindingslijnen te veranderen. Het belang van religieuze overwegingen bij de schoolkeuze nam af en de traditionele scheidingslijnen werden geleidelijk vervangen door nieuwe verdelingsmechanismen (Karsten 2003: 557). Officieel profileren basisscholen zich nog steeds als protestants, katholiek of openbaar, maar het is niet meer zo dat een katholieke of protestantse school alleen uit leerlingen met die godsdienst bestaat.

Tegelijkertijd is het Nederlandse onderwijsveld ook altijd al naar klasse gesegregeerd geweest. Vooral in de grotere steden bestonden er verschillende scholen binnen één zuil, zoals de burgerschool en de klompenschool (Jungbluth 2003). Toch kan in het algemeen gesteld worden dat er in het verleden aanzienlijk meer socio-economische integratie binnen scholen was dan vandaag. In de hoogtijdagen van de verzuiling zaten kinderen van bijvoorbeeld hoger- en lageropgeleide katholieke ouders zij aan zij op dezelfde school, vooral in de kleinere gemeenschappen. Dit is veranderd: tegenwoordig gaan kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders steeds vaker naar aparte scholen (Ladd et al. 2009). Segregatie betekent daarbij niet alleen een concentratie van achtergestelde kinderen, zoals vaak in de publieke discussie wordt voorgesteld. Hogeropgeleide ouders zijn misschien wel de belangrijkste bron van segregatie in Nederland, onder meer vanwege de vlucht naar zogenaamde nieuwe scholen met een specifiek didactisch profiel, zoals Montessori en Jenaplan (Jungbluth 2003: 25). Deze scholen zijn de impliciete elitescholen voor kinderen van hogeropgeleiden.

Hoewel segregatie een gevoelig onderwerp is, hebben in de afgelopen jaren diverse initiatieven plaatsgevonden. In 83% van de gemeenten in Nederland zijn er in ieder geval bijeenkomsten van de gemeente en de scholen om iets tegen segregatie te doen (FORUM 2008, 32). In 2008 heeft de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs het startsein gegeven voor zeven lokale pilots. Het systeem van gecontroleerde keuze in Nijmegen is een van de bekendste. Nijmegen is begonnen met een centraal inschrijf-

systeem om ervoor te zorgen dat basisscholen representatief worden voor de wijk. Nijmegen heeft als uitgangspunt socio-economische segregatie genomen in plaats van segregatie langs etnische lijnen. Het systeem streeft naar een schoolsamenstelling van 70% kansrijke versus 30% kansarme kinderen.

2.3 Schoolkeuze

Het tweede begrip dat aandacht behoeft, is het begrip schoolkeuze. Schoolkeuze is een sociaal proces en wordt beïnvloed door de complexe levens die families leiden, door hun levensverhalen en door hun positie in een sociaal netwerk (Ball 1996). Ook de identificatie van ouders met de school als instituut is mede bepalend voor de schoolkeuze. Een aanzienlijke groep ouders geeft volgens onderzoek de voorkeur aan bepaalde onderwijsmethoden, bijvoorbeeld Jenaplan, Dalton of Montessori, of aan een religieuze richting, zoals protestants, katholiek of moslim. Ze zijn zelfs bereid om grote afstanden te reizen zodat hun kinderen naar de school van hun keuze kunnen gaan (Karsten 2003). Ander onderzoek laat zien dat mensen vaker kijken naar de peergroup dan naar de richting van de school (Gilsing en Tierolf 2010).

Ball heeft geanalyseerd hoe ouders over schoolkeuze praten als een proces van *child matching*. In dit proces speelt academische kwaliteit over het algemeen nauwelijks een rol. Daarentegen zijn sociale en reputatieargumenten veel prominenter aanwezig. Diverse onderzoeken laten verder zien dat ouders vooral een school selecteren op basis van een gelijkwaardige achtergrond van ouders van andere kinderen (Glazerman 1998; Karsten 2003). Volgens Karsten noemen ouders de sociale samenstelling van de schoolpopulatie niet als direct motief voor de schoolkeuze, maar komt het wel naar voren als indirect motief, namelijk als reden om *niet* voor een bepaalde school te kiezen (Karsten 2003: 455). Volgens Ball speelt vooral de *feel* voor een bepaalde school een rol: het ethos en de sfeer, attitudes en gedragingen, de staat en het karakter van het gebouw, de locatie, de speech van de hoofdonderwijzer enzovoort (Ball 1996: 96).

Hoger- en lageropgeleide ouders verschillen in de manier waarop ze hun schoolkeuze bepalen. Hogeropgeleide ouders kiezen gewoonlijk bewuster een school dan lageropgeleide ouders. Ze gebruiken meer informatie-

bronnen en zijn in staat een meer uitgebalanceerde keuze te maken (Jongejan en Thijs 2010: 7). Bovendien hanteren ze andere criteria. Ze kijken vooral naar de sociaaleconomische samenstelling van een school, terwijl lageropgeleide ouders voornamelijk naar de etnische samenstelling kijken (Gilsing en Tierolf 2010).

Het bepalen van de schoolkeuze is geen rationeel proces, maar staat in verband met wat Bourdieu omschreef als 'habitus'. De habitus van iemand bepaalt dat hij zonder er misschien erg in te hebben bepaalde doelen nastreeft en voorkeuren erop na houdt omdat hij opgenomen is in een gemeenschap met opvattingen, waarden en gedragingen (Bourdieu 1991: 17). Ook schoolkeuze is niet zozeer een rationele afweging als wel een onbewust proces waarmee ouders tot een bepaalde handelwijze komen. Dit onderzoeksproject staat daarom ook open voor de onbewuste en pre-reflexieve kant van schoolkeuze. Tegelijkertijd wijst Bourdieu er op dat verschillende groeperingen zich ook bewust van elkaar proberen te onderscheiden (Bourdieu 1984: 246).

Er zijn twee theorieën die verklaren waarom ouders een school kiezen op zo'n manier dat het tot segregatie kan leiden (Ladd et al. 2009). De eerste theorie is de *out-group* vermijdingstheorie. Deze theorie stelt dat hogeropgeleide ouders er de voorkeur aan geven het contact met de andere groep te minimaliseren, omdat ze bang zijn dat dit een negatieve invloed op hen zal hebben (Ladd et al. 2009: 3). De andere theorie is de etnocentrische theorie. Deze theorie stelt dat leden van elke groep de voorkeur geven aan gezelschap van leden van hun eigen groep. Deze theorie is niet alleen van toepassing op de dominante groepen, maar op allerlei soorten groepen (Ladd et al. 2009: 4).

2.4 Sociale klasse

Voor veel mensen in Nederland is het ongepast om over klasse te praten. Klassenbewustzijn en klassenidentiteit lijken uit het dagelijkse sociologische vocabulaire verdwenen te zijn (Weenink en De Regt 2003). Veel mensen vinden het moeilijk om sociale klasse te objectiveren en niet in verband te brengen met morele oordelen. Er is sprake van ongemak, ambivalentie en een defensieve houding wanneer men wil praten over sociale klasse. Paulle concludeert in een onderzoek in Amsterdam-West dat ouders

bij het bespreken van schoolsamenstellingen liever spreken in termen van etnische segregatie en integratie dan in termen van socio-economische klassen. Volgens Paulle komt dit mede doordat het publieke debat over achterstanden in het teken staat van zwarte scholen en allochtonen en niet in dat van klassenverschillen (Paulle 2008).

Bourdieu brengt verschillen tussen sociale groepen en sociale klassen in verband met het begrip habitus. Volgens hem bestaat er een sterke relatie tussen klassenhabitus en individuele habitus. Iemand met een arbeidersachtergrond bijvoorbeeld heeft vaardigheden en opvattingen verworven die doorgaans anders zijn dan die van personen die zijn opgegroeid in een middenklassenmilieu (Bourdieu 1991: 12). Habitus dient in zijn ogen breed te worden opgevat. Het bestaat bijvoorbeeld ook uit iemands manier van staan en spreken, uit zijn kleding, uitspraak, positie en uit zijn houding en manieren. Wat iemand vindt en denkt over de ander is daarmee voor een belangrijk deel het gevolg van een onbewust proces van registreren, verwerken en uitdragen.

De noties van het behoren tot een sociale klasse houden ook verband met de neiging tot bescherming van de eigen groepsidentiteit. Volgens Elias en Scotson (1994) is het universeel dat gevestigde groepen buitenstaanders de toegang tot die groep ontzeggen om de identiteit van hun eigen groep te beschermen. Weenink (2005) onderzocht of de noties van ouders omtrent sociale klasse ook een rol spelen bij het kiezen van een middelbare school. Zijn conclusie was dat hogeropgeleide ouders zogeheten *class closure*-gedrag vertonen, ook al waren de respondenten voorzichtig in hun uitlatingen. Hogeropgeleide respondenten spraken van 'een ander soort mensen' en wilden afstand bewaren tussen henzelf en de lagere klassen. Elias en Scotson (1994) benadrukken dat er vaak een emotionele weerstand is tegen nader contact met 'de ander' (Elias en Scotson 1994).

2.5 Conclusie

Segregatie, schoolkeuze en sociale klasse zijn de centrale begrippen in dit onderzoek. Uit de literatuur komen aanwijzingen dat de schoolkeuze van hoger- en lageropgeleide ouders leidt tot sociaaleconomische segregatie in het onderwijs. Daarnaast is duidelijk geworden dat schoolkeuze geen onafhankelijk en rationeel proces is, maar een door en door sociaal proces,

mede bepaald door iemands habitus. Ten slotte is het begrip sociale klasse geïntroduceerd. Hoewel sociale klasse, klassenbewustzijn en klassenidentiteit uit het sociologische vocabulaire lijken te zijn verdwenen, lijkt er een verband te bestaan tussen segregatie en sociale klasse.

3

Het gesegregeerde basisonderwijsveld

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de eerste deelvraag van dit onderzoek: hoe ziet het onderwijsveld van Amsterdam-Noord eruit? Dit hoofdstuk zal stilstaan bij de historische achtergrond van de scholen en bij de positie van de vier betrokken directeuren.

3.2 Het onderzoeksveld

Het onderzoeksveld van dit onderzoek bestaat uit de ouders van wie de kinderen naar de vier scholen in Amsterdam-Noord gaan. De vier scholen liggen dicht bij elkaar: het Wespennest, de Buikslotermeerschool, de Capelleschool en Elzenhagen. Elk van de vier scholen heeft een apart profiel. Het Wespennest is een katholieke Jenaplanschool. Het is een relatief kleine school met 236 leerlingen en staat bekend als een witte eliteschool waar kinderen van hogeropgeleiden naartoe gaan. De Buikslotermeerschool is een traditionele openbare school die 424 leerlingen telt en in de regio bekend staat als een zwarte school met kinderen van voornamelijk lageropgeleide ouders. De Capelleschool is een protestants-christelijke school die 284 leerlingen telt. De school staat bekend als de witte arbeidersschool met voornamelijk kinderen van lageropgeleide ouders. Elzenhagen, ten slotte, is een algemeen bijzondere basisschool. Deze school is opgericht in 2006 en heeft op dit moment ongeveer 110 leerlingen. Het is een school die gemengd is qua etnische achtergronden, maar homogeen in termen van een relatief hoge opleidingsachtergrond van ouders. In de wijk staat de school bekend als de gemengde eliteschool. Bovenstaande kwalificaties van de scholen werden

genoemd door zowel beleidsmedewerkers van het stadsdeel Amsterdam Noord als door de vier directeuren en sommige respondenten.

Als we de verschillen tussen de scholen objectiever bekijken, zien we dat de scholen zeer verschillende samenstellingen hebben in termen van de opleidingsachtergrond van de ouders. Sommige scholen hebben meer zogenaamde gewichtenleerlingen dan andere scholen. Dit betekent dat er op deze scholen een relatief hoog percentage kinderen met lageropgeleide ouders zit. Een gewicht geeft aan of een leerling extra financiële steun krijgt van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om aan achterstanden te werken. Een weging van 0,3 betekent dat ouders niet meer dan twee jaar voortgezet onderwijs hebben gevolgd. Een weging van 1,2 betekent dat geen van beide ouders meer dan twee jaar voortgezet onderwijs en dat een van de ouders speciaal onderwijs heeft gevolgd. Wespennest en Elzenhagen zijn scholen met relatief lage percentages gewichtenleerlingen, de Capelleschool en de Buikslotermeerschool hebben een relatief hoog aantal van deze kinderen. Zie voor de precieze cijfers bijlage 1. In dit onderzoek wordt overigens een andere definitie van hoger- en lageropgeleid gebruikt. Hogeropgeleid betekent in dit onderzoek hbo+-niveau en lager opgeleid maximaal mbo-niveau.

3.3 Verschillend bezit van kapitaal

Verschil in opleiding blijkt een van de belangrijkste verdelingsmechanismen te zijn bij schoolkeuze. De respondenten van dit onderzoek verschillen van elkaar in de hoeveelheid en soort kapitaal die ze bezitten. De helft van de respondenten kan worden gekenmerkt als hogeropgeleid en de andere helft van de respondenten als lager opgeleid. De verdeling verschilt sterk per school. Op het Wespennest is gesproken met acht hogeropgeleide respondenten en één lageropgeleide respondent, op de Buikslotermeerschool met drie hoger en zes lageropgeleide respondenten. Op de Capelleschool vormden één hogeropgeleide persoon en acht lageropgeleide personen de respondentengroep en ten slotte is op Elzenhagen met zes hoger en drie lageropgeleide respondenten gesproken.

De respondenten verschillen niet alleen van elkaar qua opleidingsniveau, maar ook qua woon- en werkomstandigheden. In bijlage 4 is een

schema met algemene achtergrondinformatie over de respondenten opgenomen. Er zijn diverse signalen voor klassenverschillen tussen de respondenten. In de woonsituatie zijn er grote verschillen tussen aan de ene kant de respondenten van Wespennest en Elzenhagen en aan de andere kant de respondenten van de Buikslotermeerschool en de Capelleschool. De respondenten van de eerste twee scholen wonen voornamelijk in koophuizen, de respondenten van de andere twee scholen uitsluitend in huurhuizen. De respondenten van Wespennest en Elzenhagen wonen voor het grootste deel in wijken als de Nieuwendammerdijk, de respondenten van de Capelleschool in Het Blauwe Zand en de respondenten van de Buikslotermeerschool in de flatgebouwen in en buiten het Plan van Gool. Daarnaast verschilt de werksituatie tussen de respondenten van de scholen. Op de eerste twee scholen heeft bijna iedere respondent een fulltime- of parttimebaan, terwijl op de Buikslotermeerschool en de Capelleschool meer dan de helft van de respondenten niet werkt.

3.4 Een beknopte geschiedenis van hoger- en lageropgeleiden

Historisch gezien vormen de hoger -en lageropgeleiden in Noord twee verschillende groepen. De lageropgeleiden zijn de nazaten van de traditionele arbeidersbevolking die zich in het begin van de 20^e eeuw in Amsterdam-Noord, een zogenaamde tuinstad, vestigde. Deze tuinsteden waren een soort sociaal experiment voor de achtergestelde arbeidersklasse uit het centrum van Amsterdam. Het doel was armoede uit te roeien en de laagste klasse van de samenleving te heropvoeden. Het nieuwe concept van gemeentehuisvesting was bedoeld voor mensen die zich de hoge huur in de vrije sector niet konden veroorloven. Volgens het Engelse concept van de tuinsteden moesten arbeiders in aparte transparante gemeenschappen in de buitenwijken wonen. In Amsterdam-Noord werden onder meer scheepswerven gebouwd waar de nieuwe arbeidersklasse aan het werk ging. De arbeiders kwamen te wonen in eenvoudige, maar – vergeleken met de huizen in de achterbuurten van de stad – grote huizen (Gramberg, 2000: 82).

Vanaf de jaren zestig zijn er ook steeds meer hogeropgeleiden naar Amsterdam-Noord getrokken. Aan het eind van de jaren vijftig begonnen beleidsmakers herstructureringsplannen te ontwikkelen die een groei van het stadsdeel nastreefden van 50.000 naar 100.000 inwoners (Gramberg

2000: 82). Men experimenteerde met nieuwe huisvestingsarchitectuur om meer hogeropgeleiden, die daarvoor in het centrum van Amsterdam woonden, te trekken. Hogeropgeleiden trokken in de karakteristieke dijkhuizen van bijvoorbeeld de Nieuwendammerdijk en de Buiksloterdijk (Gramberg 2000: 82). Tegenwoordig proberen beleidsmakers in het stadsdeel Amsterdam-Noord opnieuw hogeropgeleide gezinnen naar Amsterdam-Noord te trekken. Voor diverse wijken zijn herstructureringsplannen ontwikkeld en er worden meer koophuizen toegewezen aan het grote aantal sociale huisvestingsgebieden in de wijk.

De nadruk in dit onderzoek ligt op klasse en de verschillen tussen hoger- en lageropgeleiden. In de interviews onderscheiden de respondenten echter vaak een derde sociale groep. Deze groep wordt meestal de 'niet-westerse allochtone groep' genoemd. Volgens diverse respondenten zijn in de afgelopen vijf jaar grote groepen mensen met een buitenlandse achtergrond (d.w.z. allochtonen) naar het centrumgebied van Amsterdam-Noord verhuisd. Ze wonen nu met name in de huizen binnen het Plan van Gool en de omliggende appartementencomplexen en gaan voornamelijk naar de Buikslotermeerschool.

3.5 De positie van de directeuren

De vier directeuren van de basisscholen hebben verschillende gezichtspunten over de huidige gesegregeerde situatie in Amsterdam-Noord. De directeur van het Wespennest memoreerde dat een mix van 70% kansrijke kinderen en 30% kansarme kinderen een wenselijke mix is voor een school. Tegelijkertijd twijfelt hij of de school zelf moet interveniëren in de bestaande sociale situatie. Volgens hem is er in de loop van de jaren al veel veranderd en worstelen verschillende collega's op het Wespennest met deze veranderingen. Bovendien is het voor het Wespennest in zijn ogen belangrijk om de speciale identiteit te behouden. Niet voor niets kiezen veel ouders immers met opzet voor Wespennest. 'Deze mensen vinden dat de ouders op de school elkaar tenminste begrijpen. En ik denk dat het niet slim is om mensen die andere dingen doen en om andere dingen lachen op dezelfde school te plaatsen.'

De plaatsvervangend directeur van de Buikslotermeerschool met wie is gesproken, spreekt hoofdzakelijk over zwarte en witte segregatie. Volgens

haar was de verdeling zeven jaar geleden 80% Nederlands versus 20% immigrant, terwijl het nu precies omgekeerd is. Het segregatieprobleem voor de Buikslotermeerschool is in haar ogen meer sociaal dan onderwijskundig. 'De score van de Cito-toets is goed, maar de school is gewoon geen afspiegeling van de samenleving meer, terwijl we het heel belangrijk vinden dat kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten.' Niet alleen de etnische achtergrond speelt een rol, ook de opleidingsachtergrond van de meeste ouders is laag. Volgens haar kan de school echter niets aan de schoolsamenstelling doen, omdat de school als openbare school verplicht is iedereen aan te nemen die zich inschrijft. Graag zou ze zien dat de scholen in Amsterdam-Noord samen meer initiatieven nemen om kinderen van verschillende achtergronden beter over de scholen te verdelen.

De directeur van de Capelleschool stelt dat de school in het verleden een zeer slechte reputatie had, die echter op het punt staat te veranderen. De schoolpopulatie wordt langzaam meer een 'sociaal-culturele mix', hoewel het nog niet de 'sociaal-economische mix' is die ze zou willen. Vooral in de hogere klassen van de school is er een grote groep 'rasechte oude Amsterdam-Noordmensen', waarmee ze de lageropgeleide traditionele arbeiders bedoelt. Toch zijn er de afgelopen jaren veel positieve veranderingen geweest. De ouders die hun kind nu inschrijven, zijn beter opgeleid, vriendelijker en socialer. Desalniettemin, zo benadrukt de directeur diverse malen, is de segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden op de Capelleschool een zeer gevoelig onderwerp. De vorige directeur is zelfs, naar aanleiding van een door hem geschreven artikel over de positie van de school in een achterstandswijk, na protesten van de ouders ontslagen.

Ten slotte benadrukt de directeur van Elzenhagen diverse malen dat de huidige situatie van de vier scholen absoluut geen wenselijke situatie is. Volgens hem is Elzenhagen een school die voornamelijk hogeropgeleide ouders aantrekt, maar in tegenstelling tot Wespennest een grote groep immigrantenkinderen onderdak biedt. Hij zou het 'een nachtmerrie' vinden als kinderen op Elzenhagen alleen maar uit 'veelbelovende milieus' komen. Hij hekelt het nogal slappe beleid en de 'halfbakken oplossingen' als het samen organiseren van activiteiten. 'Het is leuk, maar in werkelijkheid verbetert het de situatie niet. Er zijn veel dieperliggende problemen.' Oplossingen voor segregatie vereisen volgens hem veel radicaler beleid. Er moeten grote stappen worden genomen, bijvoorbeeld door kinderen over

de verschillende scholen te verdelen. 'Verandering is niet simpelweg een kwestie van woorden. We moeten het echt doen.'

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is nader gekeken naar de vier scholen in het centrumgebied van Amsterdam-Noord. Het blijkt dat het basisonderwijsveld sterk gesegregeerd is. Hoger- en lageropgeleiden nemen in het onderwijsveld verschillende posities in. Er is een traditionele lageropgeleide arbeidersklassegroep en een hogeropgeleide klasse. In het algemene publieke debat wordt een derde groep geïdentificeerd, de niet-westerse allochtone groep. De hogeropgeleide ouders zijn oververtegenwoordigd op het Wespennest en Elzenhagen. De lageropgeleide ouders zijn oververtegenwoordigd op de Capelleschool en in zekere mate ook op de Buikslotermeerschool. De directeurs van de vier scholen nemen in het debat over segregatie verschillende posities in. De Capelleschool, Buikslotermeerschool en Elzenhagen willen graag dat de situatie serieus verandert, terwijl volgens de directeur van Wespennest de oplossing ook kan liggen in het nemen van wat kleinere stapjes in de richting van meer integratie.

4

Schoolkeuze en sociale klasse

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is beschreven hoe de vier scholen in het centrumgebied van Amsterdam-Noord samen een gesegregeerd onderwijsveld vormen. In dit hoofdstuk ligt de nadruk op de motieven van hoger- en lageropgeleide ouders voor het kiezen van een basisschool. Geanalyseerd wordt hoe hoger- en lageropgeleide ouders hun posities innemen en in hoeverre sociale klasse daarbij een rol speelt.

4.2 Hoe moet je die dingen tegenwoordig zeggen?

Eerder zagen we al dat het in Nederland nogal taboe is om het over sociale klasse te hebben. Ook uit dit onderzoek blijkt dat de respondenten het moeilijk vinden om over sociale klasse te praten. Bij het spreken over verschillen tussen de ouders van de diverse scholen begonnen de meeste respondenten omzichtig te spreken. Een hogeropgeleide respondent van Elzenhagen (de gemengde eliteschool): 'We hebben geen sociale klassen meer. Het is iets uit het verleden, toen je echt nog verschillende lagen in de samenleving had. Maar er bestaan natuurlijk nog steeds verschillen. Ik zou zeggen dat sociale klassen in feite nog steeds bestaan. Ik weet alleen niet hoe je die dingen tegenwoordig moet zeggen.' Een andere hoogopgeleide respondent van het Wespennest: 'Het is niet erg aardig om te zeggen dat mensen tot een lagere sociale klasse behoren, ik gebruik niet graag zulke stigmatiserende termen.' Lageropgeleide respondenten vinden het ook gecompliceerd om over sociale klasse te praten: 'Hoger en lager opgeleid? Ik vind gewoon dat iedereen gelijk is. Ik heb het er liever niet over,' zegt een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool. Lageropgeleide respondenten lijken het praten over verschillen tussen hoger- en lagerop-

geleide mensen met onrechtvaardigheid te associëren. Zowel hoger als lageropgeleide respondenten voelen zich ongemakkelijk als ze op deze wijze over de verschillen tussen de scholen en tussen de ouders praten. Ze halen diep adem of proberen zich te verdedigen. Tegelijkertijd blijkt het een belangrijke factor te zijn in de schoolkeuze, vooral voor de hogeropgeleide respondenten.

4.3 De hogeropgeleide ouders

4.3.1 *'Het past gewoon sociaal gezien'*

Voor hogeropgeleide respondenten is schoolkeuze hoofdzakelijk een vorm van identificatie met de school en met de ouders van de kinderen op die school. De meeste hogeropgeleide respondenten van het Wespennest (de witte eliteschool) en Elzenhagen (de gemengde eliteschool) zeggen dat ze oorspronkelijk niet uit Amsterdam-Noord komen, maar dat ze verhuisden toen ze kinderen kregen. Ze wilden meer ruimte en besloten hun geluk in Noord te zoeken. De respondenten zeggen in de buurt navraag te hebben gedaan naar wat goede scholen zijn. 'Je keuze wordt gewoon bepaald door wat andere ouders in je omgeving zeggen over hoe leuk een school is,' zegt een respondent van het Wespennest. Een andere ouder van het Wespennest zegt dat haar geadviseerd werd om tijdens de lunchpauze diverse schoolpleinen in de buurt langs te gaan om kennis te maken met de sfeer en het soort publiek. Dan zie je het meteen, werd haar verteld. En inderdaad: als je maar langs een school fietst, zie je het al, stelt de respondent. 'Het Wespennest paste gewoon sociaal gezien.' Meerdere respondenten van het Wespennest beweren dat ze op hun school de mensen ontmoeten bij wie ze zich op hun gemak voelen en met wie ze een klik hebben. De hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen noemden ook vaak de klik met de school. De meeste respondenten vinden het echter moeilijk om te beschrijven wat die klik precies is. 'Je voelt het gewoon,' zegt een van de respondenten van Elzenhagen. Veel respondenten spreken in termen van 'bij een bepaalde school passen'. Het blijkt dat de hogeropgeleide respondenten, eerder dan bewust de voors en tegens van iedere school af te wegen, een duidelijk gevoel hebben voor welke school ze moeten kiezen.

De meeste hogeropgeleide respondenten zijn op zoek naar op klasse gebaseerd 'verbindend sociaal kapitaal' (Putnam 2003). Ze zoeken een

school met ouders met wie ze veel gemeen hebben. Meerdere respondenten gaven aan dat ze voor het Wespennest kiezen, omdat ze daar mensen aantreffen met wie ze zich kunnen identificeren. 'Hier vind je tenminste wat normalere types,' zeggen sommige respondenten. De hogeropgeleide respondenten hebben een sterke voorkeur voor de aanwezigheid van een peergroup. Een behoorlijk aantal respondenten geeft aan dat de schoolkeuze in Noord te maken heeft met het historische vooroordeel dat 'Noord uit mensen bestaat die hier naartoe werden gestuurd omdat ze in de stad niet gewenst waren.' Een van de respondenten: 'Het is eigenlijk vrij simpel; het is hier een beetje Noord. Nou, hoe kan ik het duidelijk zeggen, er wonen hier veel mensen die toch een beetje zielig zijn. Dus wat je doet is dat je gewoon samen een groep probeert te vormen met wat leuke mensen in de buurt.' Veel hogeropgeleide respondenten zeggen dat ze hun kinderen zeker niet naar dezelfde scholen zouden sturen als die 'typische Noord-mensen'. Schoolkeuze is dus niet alleen een onbewuste keuze van wat het beste past, het is ook een intentionele strategie om een groep te vormen met mensen die veel gemeen hebben en om zichzelf en hun kinderen tegen andere groepen te beschermen. Het blijkt dat hogeropgeleide ouders tot op zekere hoogte met opzet kiezen voor *class closure* en segregatie in het basisonderwijsveld in het centrumgebied van Amsterdam-Noord.

4.3.2 'Niet dat we Jenaplan nou zo geweldig vinden'

Het profiel van de school, zowel didactisch als religieus, blijkt voor de hogeropgeleide respondenten niet zo'n significante factor te zijn bij de schoolkeuze. Op het Wespennest (de witte eliteschool) zeggen slechts twee van de negen respondenten dat ze bewust voor een Jenaplanschool hebben gekozen. De meeste respondenten hebben niet voor Jenaplanonderwijs op zich gekozen en diverse respondenten zijn zelfs negatief over het Jenaplanonderwijs. 'Ik heb gewoon het Wespennest gekozen, omdat ik het belangrijk vind dat mijn kind andere leuke kinderen ontmoet,' zegt een van de respondenten. 'Nou ja, het is zeker niet zo dat we allemaal blij zijn met Jenaplan, wat de directeur je waarschijnlijk wel zal vertellen. Dat is helemaal niet waar. Het Wespennest is gewoon de enige fatsoenlijke school in de buurt, waar je jezelf en je kinderen tenminste gemakkelijk contact ziet maken met de andere mensen in de school. Zo eenvoudig is het gewoon,' zegt een van de respondenten van het Wespennest. Op Elzenhagen (de gemengde eliteschool) is de situatie vergelijkbaar. Hoewel meer

respondenten zeggen dat ze affiniteit hebben met behoorlijk vrije vormen van onderwijs, blijkt het profiel van de school bij het kiezen tussen scholen van ondergeschikt belang te zijn. Sommige respondenten zeggen dat ze de Daltonelementen in de schoolmethode van Elzenhagen op prijs stellen; tegelijkertijd geven de meeste ouders aan dat het niet de belangrijkste reden was om te kiezen voor de school. Meerdere hogeropgeleide respondenten zeggen dat in heel Amsterdam-Noord niet alleen de algemeen bijzondere scholen als het Wespennest, maar ook de Montessorischool en de Biënkorf scholen zijn waar een hogeropgeleide ouder zich thuis voelt. Het religieuze profiel van de school is ook geen belangrijke factor geweest voor de hogeropgeleide respondenten in hun schoolkeuze. Verschillende respondenten denken zelfs dat het feit dat het Wespennest katholiek is, een soort van administratieve truc is om de schoolpopulatie te beheersen. Voor de hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen is het religieuze profiel van de school belangrijk, zij het in negatieve zin. Sommige respondenten houden een hartstochtelijk pleidooi voor de afschaffing van bijzondere scholen als protestants, katholiek en islamitisch onderwijs. Volgens deze respondenten leiden deze scholen tot segregatie en weerhouden ze kinderen ervan om kinderen met andere achtergronden te ontmoeten.

4.3.3 Onderwijs als bindingsmechanisme

Het blijkt dat voor de hogeropgeleide respondenten de opleidingsachtergrond van andere ouders het belangrijkste bindingsmechanisme is. De meeste hoogopgeleide respondenten van het Wespennest (de witte eliteschool) en Elzenhagen (de gemengde eliteschool) definiëren peergroups in termen van de opleidingsachtergrond van de ouders. Aan de ene kant zijn er respondenten die het heel direct stellen. Een respondent van Elzenhagen zegt bijvoorbeeld dat de statistieken van de opleidingsniveaus van ouders de belangrijkste informatiebron waren voor zijn schoolkeuze. 'Het is precies hetzelfde als met huisvesting, ik wil ook niet in een straat wonen met te veel sociale huisvesting,' zegt een respondent. Andere respondenten stellen dat op de crèche iedereen hoogopgeleid is en dat je dit patroon in het basisonderwijs ook gewoon wilt voortzetten. Deze respondenten menen dat het misschien niet goed is voor achterstandskinderen om 'ze allemaal bij elkaar te stoppen', maar dat ze vanuit het perspectief van een ouder er gewoon de voorkeur aan geven dat er zoveel mogelijk 'leuke en veelbelovende kinderen' bij elkaar op een school worden geplaatst. Een andere respon-

dent maakt de vergelijking met het voortgezet onderwijs en beweert dat ouders hun kinderen ook niet naar het gymnasium sturen omdat ze zo gek zijn op Latijn en Grieks, maar alleen omdat ze er zeker van willen zijn dat alle slimme kinderen bij elkaar zitten. Meerdere respondenten zeggen dat ze het erg fijn vinden om met hogeropgeleide ouders samen te zijn, omdat een andere soort sociale intelligentie nodig is om met verschillen in Noord om te gaan. De respondenten beweren dat heterogeniteit in de school veel energie zou kosten. 'Laten we eerlijk zijn,' zegt een van de respondenten, 'bij hogeropgeleide mensen voel ik me gewoon meer thuis.'

Aan de andere kant zijn er ook respondenten die niet expliciet zeggen dat de opleidingsachtergrond van ouders een belangrijk element in de schoolkeuze is, maar ze zeggen het wel als hen wordt gevraagd waarom de andere scholen geen optie waren. Een respondent van het Wespennest zegt bijvoorbeeld over de Capelleschool dat ze de school gewoon niet gekozen heeft, omdat ze bang was dat ze met die ouders geen enkele connectie zou hebben. 'Ik denk dat ze zelfs het basisonderwijs niet afgemaakt hebben, dus dat is een totaal andere wereld.' Het blijkt dat opleidingskapitaal in Amsterdam-Noord door de hogeropgeleide ouders wordt gewaardeerd als de meest relevante vorm van kapitaal.

4.3.4 *Niet zo zwart-wit*

Voor de meeste respondenten waren de andere scholen in de wijk, de Buikslotermeerschool (de zwarte school) en Capelleschool (de witte arbeidersschool) geen optie. Sommigen zeggen dat ze totaal niet op de hoogte waren van het bestaan van deze scholen. Anderen zeggen dat ze deze scholen in het schoolkeuzeproces met opzet hebben uitgesloten. Wanneer hen wordt gevraagd waarom andere scholen geen optie waren, praten veel hogeropgeleide respondenten in eerste instantie in termen van zwart versus wit. Dit blijkt het meest prominente discours te zijn over de verschillen tussen scholen. De respondenten beginnen met het afbakenen van hun grenzen in termen van autochtoon versus allochtoon. De Buikslotermeerschool wordt afgeschilderd als te zwart of te allochtoon of te eenzijdig. De respondenten zeggen dat hoewel de school misschien een betere afspiegeling van de buurt is, ze nooit voor de Buikslotermeerschool zouden kiezen.

Als de respondenten echter iets langer aan het woord zijn, zeggen ze dat het eigenlijk niet over ras en etniciteit gaat, maar over sociale klasse. 'Het gaat niet om iemands kleur, maar om iemands opleiding en inkomen,'

legt een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest uit. Of ze zeggen dat als ze de term wit gebruiken, ze niet bedoelen dat er helemaal geen buitenlanders zijn op het Wespennest, maar dat dit ook mensen zijn die hebben gestudeerd. Ze voegen ook toe dat er zeker autochtonen op de Buikslotermeerschool zijn, maar ze denken dat die laagopgeleid zijn. Een van de respondenten van het Wespennest zegt dat de Buikslotermeerschool nu eenmaal een school is met veel 'ordinaire kinderen'. 'En wat ik daar precies mee bedoel? *White trash* is misschien een te groot woord, hoewel het aardig in de buurt komt van waar ik aan denk bij de autochtone kinderen op de Buikslotermeerschool.' Diverse respondenten beweren dat je de verschillen al hoort als je langs het schoolplein van de Buikslotermeerschool loopt. Voor hen geeft de manier van praten van de ouders de sociale verschillen tussen henzelf en de ouders van de andere school aan. Andere respondenten menen dat er op de Buikslotermeerschool een veel harder milieu heerst. Meerdere hogeropgeleide respondenten zeggen dat hun kinderen gevoelig zijn en dat ze daarom contact tussen hun eigen kinderen en de kinderen van de lageropgeleide ouders liever beperken. Ze kiezen liever een school met een relatief homogene schoolpopulatie.

Hoewel de meeste respondenten in eerste instantie beginnen over menging in termen van etniciteit en cultuur, is het uiteindelijk dus toch de sociale klasse die het meest bepalend is bij schoolkeuze. Een van de respondenten vertelt over zijn ervaringen op een basisschool in het centrum van Amsterdam. Hij zegt dat hij en zijn vrouw wel met de hogeropgeleide Iraanse vluchtelingen kletsten, maar nooit met de ouders van Marokkaanse 'straatkinderen'. 'De kinderen speelden soms wel samen, maar om eerlijk te zijn, een hogeropgeleid, creatief iemand als ik kan niet zo gemakkelijk met een schoonmaakster praten. Zo werkt het nou eenmaal.' Diverse respondenten zeggen overeenkomstige dingen, hoewel ze het moeilijk vinden om uit te leggen waarom ze vinden dat dit het geval is. Een van de respondenten probeert het uit te leggen en zegt dat ze het net zo ongemakkelijk zou vinden om met multimiljonairs om te gaan. Volgens haar is het precies hetzelfde met sommige mensen in Amsterdam-Noord. 'Het is gewoon moeilijk om met deze mensen op hetzelfde niveau te communiceren.'

De begrippen zwart en wit en hoger- en lageropgeleid worden nog al eens door elkaar gebruikt als men praat over de Buikslotermeerschool. Wanneer het echter over de Capelleschool gaat, wordt meteen duidelijk dat sociale

klasse het belangrijkste verdelingsmechanisme is. Diverse respondenten wijzen de Capelleschool af op basis van kwaliteit en zeggen dat de school een zeer slechte reputatie heeft: 'Bijna alle kinderen van de Capelleschool gaan uiteindelijk naar het vmbo, wat nooit een erg goed teken kan zijn.' Hoewel de meeste respondenten weten dat de situatie nu beter is, zeggen ze dat de school geen optie is, omdat volgens hen de Capelleschool een school voor 'echte Amsterdam-Noord-mensen' is. 'Het is echt een klikje,' zeggen de respondenten. 'Als je niet oorspronkelijk hiervandaan komt, dan zeggen die mensen je niet eens gedag.' De hogeropgeleide ouders schilderen de lageropgeleide ouders van de Capelleschool af als mensen die op het schoolplein roken, hun kinderen met de auto naar school brengen en van de bijstand leven. Volgens de hogeropgeleide respondenten zijn al deze signalen niet erg veelbelovend. Behoorlijk veel respondenten vertellen verhalen over pesten op de Capelleschool en over het gebruik van grove taal door zowel de kinderen als de ouders. Andere respondenten noemen de ouders 'gewoon te gemakzuchtig'. Een van de respondenten zegt bijvoorbeeld dat ouders van de Capelleschool hun kinderen liever tv laten kijken dan dat ze een boek voorlezen, terwijl ze natuurlijk wel weten dat lezen veel beter is voor de ontwikkeling van hun kinderen. Een andere respondent zegt dat het haar trof dat de kinderen van de Capelleschool te dik zijn. 'Ik denk dat het echt iets over die ouders zegt, ik lees tenminste altijd dat lageropgeleide mensen daar niet over nadenken.' Bovendien hebben de respondenten het niet alleen over 'de andere ouders', maar ook over 'de andere kinderen'. Diverse respondenten zeggen iets in de trant van: 'Die kinderen kijken de hele dag tv en eten de hele dag chips en ze zijn echt brutaal.'

Dit zijn allemaal voorbeelden van symbolische categorieën en klas-sensdistincties die worden gebruikt door de hogeropgeleide respondenten om 'de andere scholen' te beschrijven en 'de ouders van de andere scholen' in het centrumgebied van Amsterdam-Noord. De hogeropgeleide respondenten veroordelen de voorkeuren van de lageropgeleide respondenten en beweren dat die niet naar hun eigen smaak zijn. Het blijkt dat de verschillende sociale posities worden gekenmerkt door de stijlen en de keuzes die verschillende mensen maken. De hogeropgeleide respondenten noemen in de interviews deze herkenningssignalen die hen van de lageropgeleiden onderscheiden. Deze signalen worden afgeschilderd als natuurlijke verschillen en gepresenteerd als rechtvaardiging voor hun antipathieën.

4.3.5 'We moeten gewoon eerlijk zijn'

De hogeropgeleide respondenten van zowel de witte eliteschool als de gemengde eliteschool zijn zich bewust van het feit dat hun school de status heeft van een school met kinderen van voornamelijk hogeropgeleide ouders. Het blijkt dat ze een hoge mate van klassenbewustzijn bezitten. Met name de hogeropgeleide ouders van het Wespennest (de witte eliteschool) zijn zich bewust van het feit dat ze een eiland vormen in de wijk. 'Op het Wespennest zijn we allemaal behoorlijk hoogopgeleid, we moeten daar gewoon eerlijk over zijn.' De algemene visie van de respondenten van Elzenhagen (de gemengde eliteschool) is ook dat het opleidingsniveau van de ouders veel hoger is dan gemiddeld. Meerdere hogeropgeleide respondenten stellen dat ze absoluut niet de enigen zijn die vooroordelen hebben over andere ouders. Het werkt ook omgekeerd, zeggen ze. Een hogeropgeleide respondent van Elzenhagen zegt bijvoorbeeld dat haar tijdens de intake op een zekere klassieke 'arbeidersschool', een school die overigens geen deel uitmaakt van dit onderzoek, door de directeur werd verteld dat ze zich waarschijnlijk niet thuis zou voelen op de school. De directeur vertelde de respondent dat de school een typische Amsterdam-Noordschool was in de meest klassieke vorm en hij dacht dat de school niet bij de vrouw zou passen. Een andere respondent meldt dat haar buurvrouw 'geterroriseerd' was op de Capelleschool (de witte arbeidersschool), omdat haar dochter toen ze 5 jaar was al haar eigen naam kon schrijven. Volgens haar beschuldigden de lageropgeleide ouders van de Capelleschool haar buurvrouw herhaaldelijk van het 'pushen van haar kind'.

De hogeropgeleide respondenten van het Wespennest verschillen van mening over de vraag hoe de school zo 'elitair' is geworden. De meeste respondenten denken dat de wachtlijst op de school in de praktijk functioneert volgens het beleid 'wie het eerst komt, het eerst maalt'. Ze beweren dat de mensen die hun kind inschrijven voor het Wespennest in een bepaalde wereld leven waar anderen hun kind gewoon niet inschrijven. 'Ik vind dat het ook heel arrogant is om te denken dat iedereen in de buurt naar deze school wil gaan. Mensen met een islamitische achtergrond, maar ook mensen uit een lagere sociale klasse, zullen zich hier niet thuis voelen, denk ik,' aldus een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest. Er is echter ook een groep respondenten van het Wespennest die aangeeft dat ze denken dat de school de inschrijving manipuleert naar postcode of naar opleidingsachtergrond van ouders. Zij die denken dat dit het geval is, vinden

dit echter niet per se slecht. Integendeel, ze zien het als iets positiefs en als relevante informatie voor de school om te kiezen wie wel toegelaten wordt en wie niet.

4.4 De lageropgeleide ouders

4.4.1 *Keuze en feitelijke keuze*

De lageropgeleide respondenten, die voornamelijk naar de Capelleschool (de witte arbeidersschool) en de Buikslotermeerschool (de zwarte school) gaan, baseren hun schoolkeuze ook op wat andere mensen, met name buren, hen aanraden. De meeste lageropgeleide respondenten van de Capelleschool zeggen dat ze zelf in de wijk zijn opgegroeid en dat zij of hun familie ook op deze school hebben gezeten. Voor hen was dit een van de hoofdredenen om de Capelleschool te kiezen. De lageropgeleide respondenten noemen vaak de geografische afstand als de belangrijkste reden voor hun schoolkeuze. Bovendien lijkt het systeem van voorschoolse educatie de schoolkeuze van veel lageropgeleide respondenten te beïnvloeden. Het blijkt dat alleen de scholen met de laagst opgeleide ouderpopulatie, de Buikslotermeerschool en de Capelleschool, een voorschool hebben. Meerdere respondenten zeggen dat als iemand zijn kinderen inschrijft voor een bepaalde voorschool, het 'min of meer logisch' is dat zijn kinderen ook naar de bijbehorende basisschool zullen gaan. Het lijkt er op dat het huidige systeem van voorschoolse educatie daarmee de feitelijke keuzes voor veel lageropgeleide respondenten vermindert en de segregatie tussen kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders dus bevordert.

4.4.2 *Etniciteit als bindingsmechanisme*

De meeste lageropgeleide ouders zeggen dat ze voor de Capelleschool hebben gekozen omdat 'het in ieder geval nog een beetje een witte school is'. Een van de respondenten stelt dat de Nederlandse normen en waarden vandaag de dag aan het vervagen zijn en dat het daarom belangrijk voor hem was om een witte school te kiezen. 'Op een zwarte school zullen kinderen achter komen te liggen, omdat ze alleen te horen krijgen hoe het in Nederland werkt en eigenlijk leren ze dan niets nieuws meer,' zegt een van de respondenten van de Capelleschool. Voor de lageropgeleide respondenten op de Capelleschool blijkt etniciteit het belangrijkste criterium voor schoolkeuze te zijn. Net als

voor de hogeropgeleide respondenten is ook voor de lageropgeleide respondenten schoolkeuze in de eerste plaats dus een kwestie van identificatie. De identificatie vindt echter plaats op andere criteria, namelijk etniciteit in plaats van opleidingsachtergrond.

Voor de lageropgeleide respondenten van de Buikslotermeerschool is etniciteit ook het belangrijkste criterium voor de schoolkeuze. Op deze school werkt het echter omgekeerd. De meeste lageropgeleide respondenten van de Buikslotermeerschool zeggen dat hun kinderen niet '100% Nederlands' zijn, en daarom was de Buikslotermeerschool voor hen 'de meest logische keuze'. Tegelijkertijd beweren alle respondenten dat op het moment dat ze de keuze maakten, de schoolpopulatie op de Buikslotermeerschool een betere mix was en beter gebalanceerd was dan tegenwoordig. De balans is nu volgens de meeste respondenten van de Buikslotermeerschool verschoven naar 'te veel kinderen met een buitenlandse achtergrond'. De meeste respondenten verklaren dat ze niet blij zijn met deze ontwikkeling. 'Hoewel dit een hele goede school is, gaan kleur en kwaliteit helaas vaak hand in hand,' aldus een van de respondenten.

4.4.3 'Christelijk onderwijs is witter'

Net als voor de hogeropgeleide respondenten is ook voor de lageropgeleide respondenten het profiel van de school niet echt een significante factor in schoolkeuze. De meeste laagopgeleide respondenten zeggen dat het ze niet uitmaakt wat de achtergrond van de school is. 'Misschien is het maar luiheid, maar voor mij is het gewoon het belangrijkste dat mijn kind gelukkig is op school, en niet wat voor bordje de school op de deur plakt,' zegt een van de lageropgeleide respondenten. 'Ik denk dat het uiteindelijk allemaal hetzelfde is,' zegt een andere respondent. Het blijkt echter dat religieuze verschillen wel een significante rol spelen bij de schoolkeuze voor lageropgeleide respondenten. Meer dan de helft van de respondenten van de Capelleschool zegt dat ze met opzet een protestantse school kiezen aangezien 'deze scholen vaak witter zijn dan openbare scholen'. Deze respondenten zeggen dat ze zelf geen christenen zijn, maar dat een christelijke school ze meer aanspreekt, omdat ze weten dat deze scholen witter zijn.

4.4.4 Beeld van de andere scholen

Identificatie op basis van etniciteit blijkt dus voor de lageropgeleide respondenten van zowel de Capelleschool (de witte arbeidersschool) als de

Buikslotermeerschool (de zwarte school) de belangrijkste reden te zijn om een bepaalde school te kiezen. De lageropgeleide respondenten van de Capelleschool hebben de meest uitgesproken mening over de Buikslotermeerschool. De school wordt afgeschilderd als een 'puur zwarte school' en is daarom voor de meeste laagopgeleide respondenten geen optie geweest. Een van de respondenten zegt: 'Ik weet dat het een heel goede school is, maar zelfs al was het de beste school van het land, ik zou er echt nooit mijn kinderen naartoe laten gaan. Echt niet.' Het blijkt dat de respondenten van de Capelleschool een grote aversie hebben jegens de Buikslotermeerschool en zich van die school proberen te distantieren.

Het beeld dat de lageropgeleide respondenten met kinderen op de Capelleschool hebben van het Wespennest (de witte eliteschool) en van Elzenhagen (de gemengde eliteschool) is minder uitgesproken. 'Dat is niet mijn zaak,' zeggen verschillende mensen. Ze zeggen dat ze gewoon een keuze hebben gemaakt en geen aandacht hebben besteed aan de andere scholen. De meeste respondenten geven aan dat de andere scholen nooit echt een optie waren, zelfs al hadden ze geen reden om ze uit te sluiten. Een deel van de respondenten zegt dat ze echt niet weten wat eigenlijk de verschillen tussen de scholen zijn. Sommige lageropgeleide respondenten van de Capelleschool noemen daarentegen wel expliciete redenen waarom het Wespennest geen optie was. Een respondent: 'Ik heb gehoord dat de klassen op het Wespennest heel groot zijn en dat de kinderen niet genoeg aandacht krijgen.' Diverse lageropgeleide respondenten zeggen ook dat ze zich gewoonweg niet thuis zouden voelen op het Wespennest. 'Ik weet niet hoe ik het moet uitleggen,' zegt een van de respondenten, 'maar ze zijn nou eenmaal een beetje elitair met hun bakfietsen. Bovendien vind ik het gewoon niet leuk dat ze kiezen op basis van de status van iemands ouders.' Diverse lageropgeleide respondenten zeggen ook: 'Het is ook de school waar Wouter Bos zijn kinderen naartoe brengt, dus dan weet je wel genoeg.' Tegelijkertijd is deze respondent ook positief over het Wespennest. 'Ik moet bekennen dat er op het Wespennest veel minder 'aso's' zijn dan op de Capelleschool,' zegt de respondent. 'Dat is het positieve ervan.'

De lageropgeleide respondenten van de Buikslotermeerschool hebben de meest uitgesproken mening over de naburige school, het Wespennest. 'Het Wespennest, dat is de school die mensen met een andere huidskleur discrimineert,' zeggen meerdere respondenten. Meerdere respondenten beweren dat zijzelf of mensen die ze kennen hebben geprobeerd hun kind in te

schrijven bij het Wespennest, maar dat hen werd verteld dat de school vol was. De meeste respondenten zien dit als pure discriminatie. Ze zeggen dat ze zijn afgewezen vanwege hun huidskleur of achternaam. Sommige respondenten van de Buikslotermeerschool beweren ook dat het Wespennest niet alleen op basis van etniciteit selecteert, maar ook op de welgesteldheid van de ouders. Het blijkt voor veel lageropgeleide respondenten gebruikelijk te zijn om over de hogeropgeleiden te praten als mensen 'die meer geld hebben'.

4.4.5 'Ik heb het nog nooit zo bekeken'

De lageropgeleide respondenten praten significant minder over schoolkeuze in termen van opleidingsverschillen dan de hogeropgeleide respondenten. Wanneer ze over verschillen tussen hoger- en lageropgeleiden praten, sturen de lageropgeleide respondenten gauw aan op het debat over zwarte en witte scholen. Het blijkt dat lageropgeleide respondenten zich erg ongemakkelijk voelen als ze het hebben over sociale klasse en de verschillen tussen hoger- en lageropgeleide mensen. Met name de respondenten van de Capelleschool zeggen snel dat verschillen in opleidingsachtergrond voor hen helemaal niet van belang zijn. Voor hen doet het er alleen maar toe of je Nederlands spreekt en of je bekend bent met de Nederlandse normen en waarden.

Een groot deel van de respondenten is zich er ook echt niet bewust van dat er op de ene school in de wijk meer kinderen van hogeropgeleide ouders zitten en op de andere meer kinderen van lageropgeleide ouders. 'Eigenlijk heb ik er nooit op die manier naar gekeken,' zeggen meerdere respondenten. Het lijkt erop dat de lageropgeleide respondenten in het onderwijsveld in het centrumgebied van Amsterdam-Noord zich niet bewust zijn van de 'regels van het spel' of deze ontkennen. De lageropgeleide respondenten definiëren hun eigen schoolpopulatie als zeer gemengd. Ze zeggen dat hun school gemengd is, zowel wat betreft cultuur als wat betreft beroepen. 'Op de Capelleschool tref je van alles aan, van ondernemer tot postbode en van rioolwerker of schoonmaakster tot directeur,' licht een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool toe. Tegelijkertijd verklaren meerdere respondenten van de Capelleschool dat er op hun school ook een 'soort mensen' rondloopt die ze niet mogen. De mensen die dit zeggen, zijn met name degenen die niet oorspronkelijk uit Amsterdam-Noord komen. De respondenten brengen dit echter niet in verband met de Capelleschool in het bijzonder. In plaats daarvan schrijven ze het toe aan het feit dat het 'nou eenmaal Amsterdam-Noord is dat er veel asociale mensen zijn'. Een van de lagerop-

geleide respondenten van de Capelleschool zegt: 'Het lijkt alsof de mensen hier iets minder opleiding hebben. En kijk eens wie het zegt! Maar ik ben tenminste goed opgevoed en heb een hoop meegemaakt.' Een opvallend aantal respondenten van de Capelleschool komt terug op het thema opvoeding. Meerdere respondenten zeggen dat ze zelf hun kinderen een goede opvoeding geven, maar dat er veel ouders zijn die kinderen alleen maar aanmoedigen om de leraren een grote mond te geven.

4.4.6 Het gevoel een buitenstaander te zijn

Uit de vorige paragraaf kan worden geconcludeerd dat de lageropgeleide respondenten zich niet erg bewust zijn van het feit dat er op de school veel kinderen van lageropgeleide ouders zitten. Twee lageropgeleide moeders, van wie er een haar kinderen op heeft het Wespennest heeft zitten en de ander op Elzenhagen, zijn zich echter wel sterk bewust van de klassenverschillen. De enige lageropgeleide respondent van het Wespennest zegt bijvoorbeeld dat ze zich soms een buitenstaander voelt op haar eigen school: 'Het Wespennest is echt een Nieuwendammerdijkschool voor mensen die geld hebben. De meeste ouders hier zijn artsen of advocaten en ik voel me een beetje vreemd als ik met ze praat.' Ook vindt ze dat het niveau voor de kinderen op school soms te hoog is. Ze zegt dat als kinderen naar groep 3 gaan, ze al moeten kunnen lezen en dat ze daar niet echt aan gewend is. De lageropgeleide respondent van Elzenhagen zegt ook dat ze zich bewust is van het feit dat Elzenhagen een school is voor 'een ander soort mensen'. De respondent legt uit dat ze zich vooral in het begin tamelijk onzeker voelde. Ze zegt dat er op Elzenhagen veel werkende ouders zijn, en omdat zij er iedere ochtend en iedere middag is, denkt ze dat de andere ouders haar zullen zien als 'weer zo'n jonge vrouw die niet werkt'. Ze voelt zich een beetje een buitenstaander. 'Ze hebben ook van die bakfietsen, en dan al die knusse gezinnetjes waarvan de ene keer papa komt en dan weer mama. Natuurlijk is het leuk, maar soms voel ik me er wel onzeker over,' zegt de respondent. De bakfiets blijkt een terugkerende symbolische categorie van lageropgeleide respondenten om de hogeropgeleide ouders in het centrumgebied van Amsterdam-Noord te beschrijven.

4.5 Conclusie

Praten over sociale klasse, veruit de belangrijkste factor in de schoolkeuze, is voor de meeste respondenten moeilijk. Dat komt mogelijk mede doordat het dominante discours in het teken staat van zwart-wit-verdelingen. In Amsterdam-Noord blijkt schoolkeuze een kwestie van identificatie te zijn. Hogeropgeleide ouders definiëren hun eigen groep daarbij vooral in termen van opleidingsachtergrond, lageropgeleide respondenten definiëren hun 'eigen groep' in termen van etniciteit. Voor zowel hoger- als lageropgeleide respondenten is de zoektocht naar een peergroep en 'mensen zoals wij' belangrijker dan het profiel van de school. Eigenlijk conform het beeld zoals Young dat in 1958 schetste, gaan kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders in Amsterdam-Noord strikt gescheiden naar school. Zelfs vóór het basisonderwijs is de segregatie al zichtbaar: kinderen van hogeropgeleide ouders gaan naar de crèche en kinderen van lageropgeleide ouders naar de voorschool. De voorschool blijkt ook nog eens een vanzelfsprekend voorportaal voor een specifieke basisschool waar kinderen van lageropgeleide ouders naar toe gaan.

Het blijkt dat hogeropgeleide ouders bewust of halfbewust afstand nemen van het lageropgeleide deel van het onderwijsveld in Amsterdam-Noord. Zowel de etnocentrische theorie als de *out-group* vermijdingstheorie lijkt van toepassing op hun gedrag. Aan de ene kant proberen ze het contact met lageropgeleiden tot een minimum te beperken, omdat ze bang zijn voor negatieve invloeden. Aan de andere kant dissociëren ze zich omdat ze gewoon liever onder gelijkgestemden zijn.

De opvattingen over sociale klasse zijn, hoewel de respondenten het vaak indirect zeggen, bepalend in de schoolkeuze. Hoewel er mogelijk sprake is van intentionele *class closure*-strategieën, is schoolkeuze vooral halfbewust en het resultaat van een gevoel voor het spel. Voor zowel hoger- als lageropgeleide respondenten is de schoolkeuze ingeprent in de habitus en komen opvattingen over anderen mede voort uit gedragingen van de ander. Voor de hogeropgeleide respondenten is dit bijvoorbeeld roken op het schoolplein, voor de lageropgeleide respondenten de bakfietsen. Hogeropgeleide respondenten vertonen daarbij wel een veel hogere mate van klassenbewustzijn dan lageropgeleide respondenten.

5

De ervaringen van hoger- en lageropgeleide ouders

5.1 Inleiding

In de vorige hoofdstukken zijn de motieven voor schoolkeuze van hoger- en lageropgeleide ouders geanalyseerd. Daaruit bleek sociale klasse op basis van opleidingsverschillen een belangrijk element te zijn voor hoger- opgeleide ouders, terwijl voor de lageropgeleide respondenten etniciteit belangrijker bleek te zijn. Hogeropgeleide ouders lijken zich te dissociëren van het lageropgeleide deel van de wijk in het centrumgebied van Amsterdam-Noord. In dit hoofdstuk wordt besproken hoe hoger- en lageropgeleide ouders de gesegregeerde situatie ervaren, en wordt geprobeerd de collectieve habitus van zowel hoger als lageropgeleide ouders te reconstrueren. Uit de interviews is gebleken dat hoger- en lageropgeleide respondenten in het algemeen verschillen in hun manieren van spreken, kleding, uitspraak, gedrag, houding en manieren. Deze verschillen zijn signalen van verschillende habitus van de hoger- en de lageropgeleide ouders. Het lijkt erop dat de signalen van habitus van de hoger- en lageropgeleide groep behoorlijk geharmoniseerd zijn. Met andere woorden, er lijkt een sterke relatie te bestaan tussen individuele en klassenhabitus. Een van de klassensignalen die in dit onderzoek naar voren kwam, is taalgebruik. Terwijl de hogeropgeleide respondenten licht geaffecteerd praten, hebben de lageropgeleide ouders in het algemeen een sterk Amsterdams accent. Bovendien zijn er verschillen in kledingpatronen. Terwijl de hogeropgeleide respondenten vaker chique jasjes, blouses, trendy brillen en Northface-jassen droegen, droegen de lageropgeleiden vaak joggingpakken, gouden kettingen en Crocs-schoenen en hadden ze relatief vaak zichtbare tatoeages.

5.2 Zelfvertrouwen of onzekerheid

De hogeropgeleide respondenten komen zelfverzekerd over in hun schoolkeuze. De meeste hogeropgeleide respondenten praten er open en eerlijk over. Ze hebben ook meer informatiebronnen gebruikt om hun schoolkeuze op te baseren dan de lageropgeleide respondenten, onder meer door naar de kwaliteit en de resultaten van de school te kijken. Het lijkt erop dat ze weten wat voor school ze hebben gekozen. Ze geven inhoudelijke argumenten waarom sommige scholen hen aantrokken en andere niet, en geven daarmee de indruk dat ze de situatie overzien. De hogeropgeleide respondenten praten over zichzelf als actief handelende personen in de schoolkeuze en het onderwijs in het algemeen. Ze zijn zich bewust van de huidige ontwikkelingen in het onderwijs en lijken over bijna alles een mening te hebben. De meesten van hen zijn ook in staat te beargumenteren waarom andere scholen geen optie waren. Bovendien zijn ze zich bewust van de soort vragen die in de interviews worden gesteld. Veel van hen antwoorden dat het een gewetensvraag is wanneer hen wordt gevraagd of ze het belangrijk vinden dat de school ook een plaats is waar kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Ten slotte hebben ze een helder beeld van wat ze belangrijk vinden in het onderwijs. Ze vinden het belangrijk dat het onderwijs vaardigheden ontwikkelt en een veilige sociale omgeving biedt waarin kinderen zich ook cultureel kunnen ontwikkelen, waarin ze leren onafhankelijk te werken en sociaal betrokken te zijn.

De lageropgeleide respondenten daarentegen praten veel minder zelfverzekerd over de schoolkeuze. Sommigen voelen zich ongemakkelijk en onzeker tijdens het interview. Diverse keren is het moeilijk om het gesprek gaande te houden. Tegelijkertijd zijn er ook lageropgeleide respondenten die het interview zeer waarderen. Ze geven aan dat het hen in staat stelt eens vrijuit over onderwijs te spreken. De meeste lageropgeleide respondenten vinden de vragen moeilijk of de vragen maken ze aan het lachen. Ze blijken onzeker en vragen hoe ze de verschillen tussen de scholen zouden moeten weten. De meeste van hen zeggen dat ze niet echt van tevoren wisten wat voor soort school ze hadden gekozen. Sommige respondenten verontschuldigen zich bijna voor het feit dat ze niet zo veel weten over de andere scholen. Zo zegt een respondent verontschuldigend dat haar werd geadviseerd om de Cito-scores na te gaan, maar dat ze daar geen tijd voor had. Veel lageropgeleide respondenten zeggen dat ze niet wisten dat de school in een

rangorde was geplaatst. Sommige respondenten geven aan dat ze weten dat de Capelleschool een slechte reputatie had, maar dat ze geen idee hadden waar deze slechte reputatie vandaan kwam. Diverse respondenten zeggen dat ze toen ze de school eenmaal hadden gekozen, gewoonweg zouden afwachten en wel zouden zien hoe het ging lopen. 'Het is gewoon een kwestie van geluk of het wel of niet goed gaat.' Wanneer de respondenten wordt gevraagd of de school aan hun verwachtingen voldoet, zeggen de meeste laagopgeleide respondenten dat ze van tevoren geen verwachtingen hadden. Schoolkeuze lijkt iets te zijn dat lageropgeleide ouders gewoon overkomt. Een respondent van de Buikslotermeerschool: 'De mensen die op deze school komen, hebben gewoon geen keuze. Als de school goed is – en ik denk dat dat zo is – dan hebben ze geluk, dat is mooi meegenomen. Maar als de school niet goed is, zullen ze gewoon blijven en kunnen ze het niet veranderen. We zijn machteloos.' Op de vraag wat lageropgeleide respondenten belangrijk vinden aan een school, zeggen ze dat ze structuur in de school belangrijk vinden. De respondenten leggen sterk de nadruk op opvoeding vanuit de school en op een conciërgé die orde houdt. Verder ook op beveiliging zodat niet elke buitenstaander de school binnen kan komen, op het feit dat problemen van kinderen aangepakt worden en dat kinderen niet zo veel pesten. Bovendien zeggen de meeste laagopgeleide respondenten dat de school strenger zou mogen zijn en zwaardere straffen zou mogen uitdelen.

Het blijkt dus dat hoger- en lageropgeleide mensen onderwijs en schoolkeuze op zeer verschillende manieren ervaren. Het wordt ook duidelijk dat sommige aspecten, bijvoorbeeld vrije vormen van onderwijs, hogeropgeleide ouders aantrekken, maar lageropgeleide ouders afstoten. Het blijkt dat wat hoger- en lageropgeleide respondenten zien en weten over de scholen, verschillend is. Bredere verhoudingen bepalen bij voorbaat deze verschillen, omdat hoger- en lageropgeleide ouders een verschillende positie innemen in het basisonderwijsveld in het centrumgebied van Amsterdam-Noord.

5.3 Wel of geen grip op de situatie

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat bij de schoolkeuze voor hogeropgeleide respondenten sociale klasse het belangrijkste is en voor lageropgeleide

respondenten etniciteit. Bovendien blijkt dat er grote verschillen zijn in de manier waarop hoger- en lageropgeleide respondenten over etniciteit en sociale verschillen praten. De hogeropgeleide respondenten beschrijven sociale menging in een school als een optie. De lageropgeleide respondenten zeggen daarentegen vaak iets in de trant van: 'Je kunt niets doen aan het feit dat deze school steeds gekleurder wordt.' In gesprekken over de situatie blijken de lageropgeleide respondenten minder grip te hebben op de situatie dan de hogeropgeleide respondenten. Sommige lageropgeleide respondenten van de Capelleschool zeggen: 'Je ziet de veranderingen gewoon gebeuren, maar je weet niet waardoor ze veroorzaakt worden.' Diverse lageropgeleide respondenten zeggen dat ze ermee moeten leren leven. 'Je kunt het gewoon niet veranderen.' Ze zeggen dat bijvoorbeeld ook over de mentaliteit van andere ouders op school, een onderwerp dat veel aan bod kwam in de interviews met de respondenten van de Capelleschool. Meerdere lageropgeleide respondenten zeggen dat de mentaliteit van ouders en kinderen harder en agressiever is geworden. Ze schrijven deze ontwikkeling echter hoofdzakelijk toe aan externe ontwikkelingen in de samenleving. Ze zeggen dat de school er niets aan kan doen en dat het iets van de hedendaagse samenleving in het algemeen is.

Wanneer de hogeropgeleide respondenten wordt gevraagd wat ze zouden willen veranderen op hun school of in het onderwijs in het algemeen, noemen ze een breed scala van dingen die ze willen veranderen en waarom ze bepaalde dingen niet leuk vinden. De lageropgeleide respondenten zeggen daarentegen vaak: 'Ik heb geen klachten', 'Ik vind het allemaal best', 'Ik wil niets veranderen', 'Ik denk daar nooit over na' of 'Ik verwacht niet veel'. Bovendien zeggen de lageropgeleide respondenten, wanneer hen wordt gevraagd of ze zich thuis voelen, veel vaker dingen als: 'Ik heb geen op- of aanmerkingen', 'Ik heb niets te zeggen', dan wanneer deze vraag aan hogeropgeleide respondenten wordt gesteld. Wanneer het over segregatie gaat, zeggen de hogeropgeleiden dat ze het eigenlijk niet goed vinden, terwijl de lageropgeleide respondenten zeggen dat ze het niet echt leuk vinden. Hoewel het klinkt als een subtiel verschil in woordkeuze, signaleert het grote onderliggende verschillen in attitude tussen hoger- en lageropgeleide mensen in Amsterdam-Noord; hogeropgeleide ouders beschouwen segregatie als een optie waarover je positief of negatief kunt zijn, terwijl de lageropgeleide respondenten het als iets onvermijdelijks beschouwen, waar je gewoon mee om hebt te gaan.

5.4 Verschillende toekomstperspectieven

Er zijn ook verschillen in de verwachtingen die hoger- en lageropgeleide respondenten hebben voor de toekomst. Wanneer de hogeropgeleide respondenten wordt gevraagd naar hun middelbareschoolkeuze, zeggen ze dat hun kinderen waarschijnlijk gewoon naar de havo of het vwo gaan. Een van de respondenten zegt dat eigenlijk zowat ieder kind in Amsterdam naar de havo of het vwo gaat. Wel zijn de hogeropgeleide ouders bezorgd over de wachtlijsten die voor de meeste gymnasia in Amsterdam bestaan. Bijna alle respondenten zeggen dat ze echt hopen dat hun kind naar het gymnasium van hun eerste keuze kan gaan. De hogeropgeleide respondenten hebben ook specifieke ideeën over wat voor soort middelbare school ze het liefste willen. Tenminste, de meeste respondenten van het Wespennest zeggen dat een Montessorigymnasium leuk zou zijn, aangezien ze verwachten daar een soort sfeer aan te treffen waar hun kinderen al aan gewend zijn. Ze willen ook liever dat hun kinderen naar een school in het centrum van Amsterdam gaan, zodat ze in contact zullen komen met mensen die ruimdenkender zijn.

Wanneer lageropgeleide respondenten wordt gevraagd naar hun middelbareschoolkeuze, wijzen ze erop dat hun kinderen geen hoogvliegers zijn en dat ze heel onzeker zijn over waar ze terecht zullen komen. Veel lageropgeleide respondenten zeggen: 'Ik hoop dat mijn kinderen naar de mavo (officieel vmbo) kunnen gaan. Als ze hoger kunnen komen is het geweldig, maar ik zal mijn kinderen zeker niet pushen.' Meerdere lageropgeleide respondenten zeggen dat ze heel erg hopen dat hun kind goed kan leren, zodat ze zich later geen zorgen hoeven te maken. Sommige mensen zeggen letterlijk dat ze hopen dat hun kinderen op school harder zullen werken dan ze zelf ooit gedaan hebben. Bovendien zegt een behoorlijk aantal lageropgeleide respondenten dat als het op voortgezet onderwijs aankomt, ze de situatie niet kunnen overzien. In het verleden waren de verschillende niveaus veel transparanter, volgens de respondenten, terwijl er op dit moment allerlei verschillende soorten onderwijs zijn. Het lijkt erop dat ze de verschillen niet meer kunnen overzien. Bovendien zeggen ze dat ze momenteel alleen maar negatieve verhalen horen over het voortgezet onderwijs, en ze zijn daar erg bang van. 'Ik denk er gewoon niet over na, ik vind het verschrikkelijk,' zegt een respondent. Een andere respondent zegt dat ze er nu al hoofdbrekens over heeft. 'Het is weer helemaal zwart en ik vind dat gewoon

vreselijk. Ik ben bang dat we een school buiten Amsterdam moeten kiezen,' zegt een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool.

5.5 Conclusie

Hoger- en lageropgeleide ouders verschillen niet alleen in de wijze waarop ze een school kiezen, maar ook in de manier waarop ze schoolkeuze ervaren. Hogeropgeleide ouders praten in het algemeen zelfverzekerd over hun schoolkeuze en zien zichzelf als actieve deelnemers in het onderwijsveld. Lageropgeleide ouders voelen zich ongemakkelijk en onzeker en presenteren zich als passieve en machteloze deelnemers in het onderwijsveld. Het vorige hoofdstuk liet zien dat de hogeropgeleide respondenten weliswaar niet expliciet zijn over het belang van sociale klasse in schoolkeuze, maar dat ze een trefzekere en coherente kijk hebben op de schoolkeuze in Amsterdam-Noord. De lageropgeleide respondenten daarentegen zijn meer expliciet als ze zeggen dat voor hen etniciteit de belangrijkste kwestie in de schoolkeuze is, hoewel ze minder zeker zijn over de huidige situatie en minder coherent zijn in hoe ze over segregatie praten. Het lijkt erop dat het belangrijkste verdelingsmechanisme in het onderwijsveld beter wordt herkend door de hogeropgeleide dan door de lageropgeleide ouders. De verschillende vormen van waarneming, waardering en handeling van hoger- en lageropgeleide ouders zijn ingeprent in hun habitus. De verschillen in de habitus zetten hen ertoe aan verschillend te handelen ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de schoolkeuze.

6

Perspectieven op (de)segregatie

6.1 Inleiding

Het vorige hoofdstuk ging over de vraag hoe hoger- en lageropgeleide ouders de gesegregeerde situatie in het centrumgebied van Amsterdam-Noord ervaren. De centrale vraag van dit hoofdstuk is hoe hoger- en lageropgeleide ouders de gesegregeerde situatie beoordelen en hoe ze plannen waarden om deze te veranderen. Het zal blijken dat zowel hoger als lageropgeleide respondenten het belangrijk vinden dat kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten, hoewel ze zich afvragen hoever 'mixbeleid' zou moeten gaan.

6.2 Het perspectief van de hogeropgeleide

6.2.1 *Een gewetensvraag*

Wanneer de hogeropgeleide respondenten wordt gevraagd in hoeverre de school een plaats zou moeten zijn waar kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten, vinden veel respondenten, met name van de witte eliteschool het Wespennest, het een moeilijke vraag. Sommige respondenten halen heel diep adem, terwijl ze ernstig en bezorgd kijken. De meeste hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen (de gemengde eliteschool) nemen het in eerste instantie wat lichter op. Ze zeggen dat Elzenhagen een perfecte mix van culturen heeft en dat ze daar erg blij mee zijn, omdat 'we nog altijd in Amsterdam wonen'. De respondenten van Elzenhagen praten in eerste instantie over integratie tussen verschillende etnische groepen. Op de Buikslotermeerschool praten de respondenten uitsluitend over etniciteit. Wanneer de respondenten wordt gevraagd naar

integratie van kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders, vinden bijna alle respondenten het een heel moeilijke discussie. 'Nou, je stelt me een gewetensvraag, ik vind het moeilijk,' zeggen meerdere hogeropgeleide respondenten.

Na een poosje zeggen de meeste hogeropgeleide respondenten echter dat ze het belangrijk vinden dat kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Veel respondenten zijn het impliciet eens met de contacthypothese. 'Ik denk dat je nooit zult integreren als je niet al op zeer jonge leeftijd leert hoe dat moet,' zegt een respondent van het Wespennest. Diverse respondenten zeggen dat het heel moeilijk is om te leren integreren als je geen dagelijks contact hebt. 'Nu leren mijn kinderen pas op de middelbare school kinderen van een andere achtergrond kennen en ik vind dat nogal laat,' zegt een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest. 'Het zijn de kinderen die mijn kinderen, jammer genoeg zou ik bijna willen zeggen, bij de bushalte zullen tegenkomen,' zegt een van de hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen. 'Alle vriendjes van mijn zoon wonen in enorme huizen. Dat is ook niet hoe het leven in elkaar zit.' Meerdere hogeropgeleide respondenten zeggen dus in verschillende bewoordingen dat ze het belangrijk vinden dat kinderen van verschillende achtergronden elkaar in het basisonderwijs ontmoeten.

Tegelijkertijd zijn de meeste respondenten positief over de status quo in het centrumgebied van Amsterdam-Noord. Meerdere respondenten zeggen dat ze de keuzemogelijkheden voor verschillende scholen ten zeerste waarderen. Deze respondenten zeggen dat we de verschillen moeten waarderen. 'Sommige mensen kijken naar sbs 6, anderen naar Nederland 1, 2 en 3, en dat is geweldig. Daarom moeten we ook de verschillende scholen koesteren,' zegt een van de hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen. Meerdere respondenten van het Wespennest zeggen dat als er alleen scholen waren geweest die een afspiegeling van de buurt zijn, ze überhaupt nooit naar Amsterdam-Noord zouden zijn verhuisd. Bovendien zijn er hogeropgeleide respondenten die zeggen dat er eigenlijk niets nieuws aan de situatie is. Ze beweren dat de verschillende sociale groepen in de tijd van de verzuiling ook geen contact met elkaar hadden, terwijl ze in dezelfde wijk woonden. In die zin is er in feite niets veranderd en is segregatie nou eenmaal heel menselijk, zeggen meerdere respondenten. Het enige verschil is dat de grenzen verschoven zijn. 'Het gaat niet meer om religie, maar om opleiding en levensstijl,' aldus een respondent van het Wespennest.

6.2.2 *Gemengde gevoelens*

Een aanzienlijke groep hogeropgeleide respondenten heeft gemengde gevoelens. Dit is met name het geval op het Wespennest. Bijna alle respondenten van het Wespennest zeggen dat ze zich ervan bewust zijn dat de situatie extreem is. 'We zijn echt een eiland tussen de rest van de scholen,' zegt een van de respondenten. Meerdere hogeropgeleide respondenten verklaren dat ze de segregatie maatschappelijk gezien niet wenselijk vinden. Tegelijkertijd stellen ze dat ze persoonlijk geen problemen hebben met segregatie en vinden ze het zelfs best wel gemakkelijk. Deze gemengde gevoelens zijn ook zichtbaar bij de hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen. Een van de respondenten van Elzenhagen zegt dat ze serieus overwogen heeft haar kinderen naar de Capelleschool te laten gaan. Aan de ene kant dacht ze: 'Laat ik bijdragen aan een betere sociale mix in de wijk', aan de andere kant wilde ze met haar eigen kind geen risico nemen.

Volgens de meeste hogeropgeleide respondenten is het nou eenmaal natuurlijk dat mensen groepen vormen. 'Turkse en Marokkaanse moeders brengen hun kinderen naar dezelfde school en tot op zekere hoogte is dat ook wat wij doen,' stelt een van de respondenten van het Wespennest. Meerdere respondenten zeggen iets in de trant van 'dat is nou eenmaal niet hoe het werkt'. De meeste respondenten spreken uit dat het in een 'ideale wereld' misschien beter zou zijn om te mengen, maar ze denken dat hun kinderen gewoon niet met andere kinderen zullen spelen, zelfs als ze op dezelfde school zouden zitten. Sommige respondenten zeggen dat in het voortgezet onderwijs hetzelfde patroon zichtbaar is als in het basisonderwijs. 'Mijn zoon heeft alleen vriendjes die ook hockeyen, ze vinden elkaar gewoon gemakkelijk en hebben dezelfde belevingswereld,' zegt een van de respondenten. Meerdere respondenten zeggen dat je kinderen niet kunt dwingen vriendjes te worden met elkaar. 'Kijk, bepaalde kinderen mogen van hun ouders zes uur per dag achter de computer zitten. De ouders op deze school zijn het erover eens dat een uur genoeg is. Deze kinderen passen gewoon niet bij elkaar,' zegt een van de respondenten van het Wespennest. Zoals Lareau (2003) stelt, hebben kinderen van verschillende sociale klassen in het centrumgebied van Amsterdam-Noord een zeer ongelijke jeugd. Er zijn enorme verschillen in de organisatie van hun dagelijkse leven. Bovendien lijkt het erop dat deze verschillende levensstijlen aanleiding vormen voor hogeropgeleide ouders om contact met anderen uit de weg te gaan. Meerdere hogeropgeleide respondenten zeggen dat ze

zelf nauwelijks geïntegreerd zijn en dat ze bijna nooit mensen van andere etnische en sociale achtergronden tegenkomen. ‘Misschien nu en dan in het zwembad, maar dat is eigenlijk alles,’ zegt een van de respondenten van het Wespennest. ‘Dat is nou eenmaal hoe het werkt, zowel voor mij als voor mijn kinderen.’

6.2.3 Sociologisch gezien interessant, maar ...

Als het in het interview gaat over mogelijkheden tot menging, geven de hogeropgeleide respondenten verschillende soorten reacties. Ten eerste zijn er respondenten die zeggen dat ze absoluut tegen gedwongen schoolkeuze zijn. Een respondent zegt dat hij begrijpt dat het sociologisch gezien heel interessant is, maar hij is zeer sterk gekant tegen ‘een situatie waarin iemand anders beslist waar mijn kinderen naar school gaan’. ‘Er moet iets te kiezen zijn, niet dat je tussen vier dezelfde mixen kiest,’ zeggen meerdere respondenten. De meeste hogeropgeleide respondenten zeggen ook dat ze de vrijheid van schoolkeuze in Nederland heel belangrijk vinden. Meerdere respondenten verklaren dat de identiteit van hun school gehandhaafd moet worden. ‘Als er een paar ouders zijn die geen fatsoenlijke opleiding hebben is het oké, maar als er te veel zijn, kan ik me er niet meer mee identificeren,’ stelt een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest. Het lijkt erop dat de hogeropgeleide ouders om hun identiteit te beschermen de toegang zo veel mogelijk afsluiten en proberen de identiteit van hun eigen groep te beschermen.

Daarnaast zijn er respondenten die minder principieel tegen mixen zijn, maar zij denken dat het niet werkt. Meerdere respondenten wijzen op eerdere desegregatieprogramma’s in IJburg. Deze programma’s waren volgens de respondenten een grote teleurstelling en ze willen niet dat er dergelijke experimenten in hun wijk worden gestart. Andere respondenten zeggen dat elke poging tot mengen tot mislukken gedoemd is omdat een Jenaplanschool per definitie een school is voor kinderen van hogeropgeleide ouders. Weer andere respondenten zeggen dat ze gewoon geen illusies hebben, omdat ze weten dat alle ouders die hun kinderen in eerste instantie uit idealisme naar gemengde scholen sturen, vaak vreselijke ervaringen opdoen. Meerdere respondenten stellen dat integratie helemaal niet kan worden bereikt door samen naar school te gaan. Volgens hen is de hoofdtaak er gewoon voor te zorgen dat iedereen goed onderwijs krijgt. ‘Als iedereen een kwalitatief goede opleiding krijgt, dan is er gewoon helemaal geen probleem,’ zegt een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest.

Ten derde zijn er respondenten die positief zijn over mengprogramma's, maar alleen onder bepaalde voorwaarden. Deze voorwaarden omvatten bijvoorbeeld de eis dat de kwaliteit van de school hetzelfde blijft. De meeste mensen denken echter dat dit in werkelijkheid onmogelijk is. Kinderen die nauwelijks Nederlands spreken en gedragsproblemen hebben, zullen volgens de respondenten veel meer aandacht nodig hebben. De respondenten zijn bang dat het niveau van hun eigen kinderen zal dalen. Bovendien maken sommige respondenten zich er zorgen over dat de sfeer in de klas wordt verpest als er kinderen van verschillende achtergronden op school komen. Ze zeggen dat je maar twee vervelende kinderen in een klas hoeft te hebben om dertig kinderen af te leiden van hun werk. Een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest zegt dat het voor haar echt een eis is dat de lageropgeleide ouders moeite gaan doen en bijvoorbeeld hun kinderen gaan voorlezen. 'Deze ouders zijn vreselijk lui en zetten hun kinderen gewoon voor een domme dvd waarvan ze niks leren. Dat moet echt veranderen.' Dit soort bespiegelingen van de hogeropgeleide ouders over de lageropgeleide ouders en hun kinderen lijkt een objectiverende functie te hebben: het is niet dat zij de lageropgeleide mensen stigmatiseren, er zijn gewoon objectieve verschillen, zeggen de respondenten. De hogeropgeleide ouders beschuldigen de lageropgeleiden van 'onbetrouwbaarheid, gebrek aan discipline en aan normen'.

6.2.4 'Daar word ik een beetje zenuwachtig van'

Wanneer aan hogeropgeleide respondenten wordt gevraagd of de gemeente, in dit geval het stadsdeel Amsterdam-Noord, bij desegregatieprogramma's een rol zou moeten spelen, geven bijna alle hogeropgeleide ouders aan dat de overheid niet moet interveniëren op het gebied van schoolkeuze. De meeste respondenten zeggen dat ze het niet leuk zouden vinden als de schoolkeuze van boven wordt opgelegd. 'Hoewel het idee heel sympathiek is, word ik er een beetje zenuwachtig van als de gemeente in mijn persoonlijke keuzes begint te interveniëren,' zegt een van de hogeropgeleide respondenten van Elzenhagen. De meeste hogeropgeleide respondenten zijn positief over stimuleringsbeleid, maar absoluut niet over dwingende beleidsinterventies. Veel respondenten denken dat de school precies tegenovergesteld gaat handelen als de gemeente zou interveniëren. Volgens de meeste respondenten gaat desegregatiebeleid 'gewoon niet werken'. In plaats daarvan moet desegregatie volgens de respondenten

op natuurlijke wijze tot stand komen. Meerdere respondenten van het Wespennest zeggen dat de school zelf meer moeite kan doen om andere soorten groepen aan te trekken. Deze respondenten benadrukken echter met klem dat dit alleen kan gebeuren op vrijwillige basis, zonder interventie van de overheid.

6.2.5 *Gezamenlijke activiteiten, een goede stap of contraproductief?*

De meeste hogeropgeleide respondenten zien de organisatie van buitenschoolse activiteiten met de vier scholen samen als een goed idee. Ze zeggen tenminste: 'Dat is helemaal geen punt.' Het lijkt erop dat er door schoolkeuze gedeeltelijke *class closure* is, hoewel het niet zo is dat alle hogeropgeleide respondenten helemaal niet willen dat hun kinderen in contact komen met kinderen van lageropgeleide mensen. De meeste respondenten zien de organisatie van gezamenlijke activiteiten als een positieve stap in de richting van integratie en contact tussen kinderen van verschillende achtergronden. Sommige respondenten stellen dat het heel goed is dat de kinderen elkaar ontmoeten, omdat tegenwoordig het sporten buiten schooltijd ook zeer gesegregeerd is. 'Bijna iedereen op het Wespennest hockeyt en degenen die voetballen zitten bij de club waar alleen mensen van de Nieuwendammerdijk naartoe gaan,' zegt een van de hogeropgeleide respondenten van het Wespennest. Alleen de buitenschoolse opvang in de wijk blijkt een plaats te zijn waar kinderen van verschillende scholen en achtergronden elkaar kunnen ontmoeten. Er is echter ook een groep hogeropgeleide respondenten die niet enthousiast is over de bestaande buitenschoolse opvang. Ze zeggen dat er kinderen zijn die veel harder zijn qua gedrag dan hun eigen kinderen, dus kiezen ze zoveel mogelijk voor 'andere opties'. Hoewel de meeste respondenten positief zijn, is er echter ook een groep hogeropgeleide respondenten die sceptischer is over het organiseren van gezamenlijke activiteiten van de vier scholen. Sommige respondenten beweren dat gezamenlijke initiatieven contraproductief zullen werken en de bestaande spanningen tussen de kinderen van de verschillende scholen zullen versterken. Het lijkt erop dat een deel van de hogeropgeleide respondenten emotionele weerstand vertoont jegens welk nauwer contact tussen hun eigen kinderen en de kinderen van de lageropgeleide ouders dan ook.

6.3 Het perspectief van de lageropgeleide

6.3.1 *'We wonen nog altijd in Amsterdam'*

Wanneer lageropgeleide respondenten wordt gevraagd of de school ook een plaats zou moeten zijn waar kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten, praten de respondenten automatisch in termen van verschillende etnische groepen. De eerste reactie van de meeste lageropgeleide respondenten is: 'Zeker, we wonen in Amsterdam en dat is een multiculturele stad.' De respondenten zeggen dat 'Nederland niet gewoon Nederland meer is' en dat scholen daarom niet 'te discriminerend' zouden moeten zijn. De meeste respondenten zeggen dat hoewel een 'volledig witte school' misschien hun voorkeur zou hebben, ze weten dat dit in werkelijkheid onmogelijk is. Ook zeggen ze dat kinderen elkaar zouden moeten ontmoeten omdat 'dat de samenleving van tegenwoordig is'. Bovendien vinden ze dat 'niet alle buitenlanders slecht zijn'. Hoewel de meeste mensen gemengde scholen in principe als iets positiefs beschouwen, zijn er enkele respondenten die echt de invloed van meer 'buitenlandse' kinderen vrezen. 'Ik ben soms bang dat we ons aan de anderen moeten aanpassen, bijvoorbeeld qua geloof. Met Kerstmis of Pasen mochten we bijvoorbeeld geen varkensvlees eten en daar heb ik grote problemen mee,' zegt een van de respondenten van de Capelleschool (de witte arbeidersschool). De lageropgeleide respondenten formuleren segregatie bijna uitsluitend in termen van etniciteit.

6.3.2 *'Dit gaat toch nooit veranderen'*

Als de lageropgeleide respondenten expliciet wordt gevraagd naar de situatie waarin de vier scholen van elkaar verschillen met betrekking tot opleidingsachtergrond, worden de meeste lageropgeleide respondenten stil; ze weten zich even geen houding meer en weten niet wat ze moeten zeggen. 'Nou, als zij een andere school kiezen, is dat gewoon hun zaak, het maakt mij niet uit,' antwoordt een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool. Meerdere respondenten zeggen dat het er voor hen niet echt veel toe doet, of ze zeggen: 'Dit gaat toch nooit veranderen.' 'Weet je, die mensen klieken nou eenmaal samen, maar het doet er voor mij niet echt toe. Het kan me niet schelen,' stelt een andere respondent van de Capelleschool. Er is ook een groep respondenten die beweert dat het probleem zou kunnen zijn dat de andere scholen niet gemengd zijn, terwijl hun eigen school perfect gemengd is. 'De Capelleschool is echt een mix van

mensen. Ik zie het bijvoorbeeld in de mix van auto's, je hebt hier echt van alles,' zegt een van de respondenten van de Capelleschool.

Andere lageropgeleide respondenten hebben een meer expliciete mening en zijn erg negatief over de huidige situatie in het onderwijsveld van Amsterdam-Noord. Meerdere respondenten spreken uit dat ze willen dat hun kinderen andere kinderen ontmoeten uit alle lagen van de samenleving. 'Vooral op de basisschool vind ik het erg belangrijk dat iedereen samen door elkaar zit. Op de middelbare school komt het onderscheid toch wel,' zegt een van de lageropgeleide respondenten. Meerdere respondenten zeggen dat kinderen de verschillen niet zien en daarom gemakkelijk samen op de basisschool zouden kunnen zitten. Een van de respondenten van de Capelleschool zegt dat segregatie goed zou kunnen zijn voor bepaalde ouders, maar niet voor de kinderen. Meerdere respondenten zien de huidige situatie als oneerlijk. 'Als iemand hogeropgeleid is, betekent het niet automatisch dat die kinderen slimmer zijn dan mijn kinderen.' 'Het hangt gewoon van de omstandigheden af,' zegt een andere respondent. 'Als ik mijzelf als voorbeeld neem: ik heb het gewoon verknald, maar als ik had doorgezet, had ik best een hoger diploma kunnen halen.' De meeste respondenten zeggen dat het volgens hen gewoon het beste zou zijn als alle scholen hetzelfde waren. Sommige lageropgeleide respondenten beweren dat de gesegregeerde situatie in het centrumgebied van Amsterdam-Noord uiteindelijk voor iedereen slecht is. Een van de lageropgeleide respondenten van de Buikslotermeerschool zegt dat de samenleving echt voorzichtig moet zijn met segregatie. 'Op het moment dat een hoogopgeleide persoon op straat iemand tegenkomt die geen pak en das draagt, dan beschouwt hij zichzelf automatisch als iemand met een hogere status. We kunnen die persoon dit niet kwalijk nemen, omdat hem dat van jongs af aan is ingeprent. Maar als je het mij vraagt, denk ik dat niemand hier uiteindelijk baat bij heeft.'

6.3.3 'Is het echt nodig?'

Wanneer de lageropgeleide respondenten wordt gevraagd hoe ze tegenover mixbeleid staan, zijn er verschillende soorten reacties te onderscheiden. De grootste groep lageropgeleide respondenten is min of meer aarzelend over segregatie en desegregatie. Veel mensen zeggen dat ze gewoon niet weten of het überhaupt nodig is. 'Ik heb geen idee wat voor last mensen ervan kunnen hebben, dus beleid klinkt mij een beetje overdreven in de oren,'

zegt een van de respondenten van de Capelleschool. Dezelfde respondent zegt dat hij er sterk van overtuigd is dat hogeropgeleide ouders hun kinderen anders opvoeden, maar of het nodig is om er iets aan te doen, weet hij niet.

Er is ook een groep lageropgeleide respondenten die positief is over mengprogramma's. De meeste respondenten zeggen dat ze het zouden waarderen als de kinderen beter over de verschillende scholen verdeeld waren. Vooral de respondenten van de Buikslotermeerschool (de zwarte school) zeggen dat actie nodig is. Meerdere respondenten van de Capelleschool stellen dat ze het prettig zouden vinden als de 'probleemkinderen' beter over de scholen verspreid waren. Op de vraag over het desegregatiebeleid antwoordde een respondent dat het in ieder geval grappig zou zijn om te kijken wat er gebeurt. 'Ik kan me echt niet voorstellen dat een ouder van het Wespennest zijn kinderen naar de Capelleschool brengt, dus het zou grappig zijn om dat nou juist wel te doen en dan gewoon te zien hoe het gaat.' Andere respondenten zeggen dat ze persoonlijk graag desegregatieprogramma's zouden willen, hoewel ze er niet zeker van zijn dat die ook zouden werken. 'Ik denk dat de ouders van het Wespennest zo'n mix nooit zullen accepteren,' zegt een lageropgeleide respondent van de Capelleschool. De enige lageropgeleide respondent van het Wespennest zegt precies hetzelfde. 'De ouders op het Wespennest hebben deze school juist vanwege het niveau gekozen, dus zouden ze het nooit willen veranderen. Vergeet het maar.'

Een laatste groep respondenten is uitgesproken negatief over mengbeleid. Ze beweren dat je niet van een school kunt eisen om te mengen. 'Als je het Wespennest wilt kiezen, en dus bewust voor een witte school kiest [de discussie springt steeds terug naar kleur in plaats van klasse], moet je die keuze hebben,' zegt een van de respondenten van de Capelleschool. Meerdere respondenten zeggen dat ze het ook niet prettig zouden vinden als ze een bepaalde school niet konden kiezen 'omdat ze geen blanke kinderen meer willen' of omdat 'mijn opleiding niet hoog genoeg is'. 'Om eerlijk te zijn, als mengen echt betekent dat mensen beginnen te tellen hoeveel soorten mensen er op elke school rondlopen, zou ik dat een beetje stom vinden,' zegt een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool.

6.3.4 *'Laat ze zich met hun eigen zaken bemoeien'*

Wanneer de lageropgeleide respondenten wordt gevraagd of het stadsdeel Amsterdam-Noord bij de desegregatie een rol zou moeten spelen, is de reactie van veel mensen afwijzend. 'Nou, ik weet niet wat de taken van de overheid

zijn, dan begin je echt over politiek te praten en ik weet daar niks over,' zegt een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool. Een andere lageropgeleide respondent zegt dat als hij aan politiek denkt, hij aan mensen in 'ivoren torens' denkt die beslissingen nemen over mensen en plaatsen die ze helemaal niet kennen. 'Dus dan denk ik: laat ons maar met rust,' aldus de respondent. Een andere lageropgeleide respondent, met een buitenlandse achtergrond, beweert dat de overheid achter het bestaan van zwarte en witte scholen zit. Volgens hem legt de overheid van boven af bewust segregatie op. Hij zegt dat, terwijl ze grote woorden gebruiken als vrijheid en gelijkheid, ze in het geheim regelen dat alle 'zwarten' bij elkaar zitten. 'Het is geen toeval dat al deze flats hier staan. Het is gewoon zo dat de slimme mensen alleen in zichzelf investeren en niet in ons,' stelt de respondent boos. Hij vervolgt: 'Het is hun schuld als het later escaleert. Als je groepen al vroeg begint te isoleren, dan zul je later de gevolgen voelen. Denk bijvoorbeeld aan stelen, roofovervallen of moord door allochtone jongens. Dat komt gewoon omdat we slachtoffers zijn van dit verschrikkelijke segregatiesysteem.'

Andere respondenten zeggen dat het stadsdeel zich 'gewoon met zijn eigen zaken moet bemoeien'. Volgens sommige respondenten zal automatisch menging optreden omdat 'er maar weinig scholen zijn waar alleen maar Nederlandse kinderen op zitten'. Opnieuw halen de lageropgeleide respondenten etniciteit aan in plaats van sociale klasse. Sommige respondenten zeggen dat de scholen zelf uitwisselingen zouden moeten regelen zodat kinderen elkaar kunnen leren kennen en elkaar kunnen gaan waarderen en respecteren. Net als de hogeropgeleide respondenten zijn de meeste lageropgeleide respondenten voor stimulerende maatregelen voor desegregatie, maar uitdrukkelijk tegen regulerende maatregelen. Alleen de meeste lageropgeleide respondenten van de Buikslotermeerschool (de zwarte school) vinden dat het stadsdeel een belangrijke rol heeft. 'Ik denk dat alleen het stadsdeel iets aan de situatie kan doen, want sommige scholen hebben veel vertrouwen in de status quo, dus ze gaan het echt niet veranderen,' zegt een lageropgeleide respondent van de Buikslotermeerschool.

6.3.5 Geen problemen met gezamenlijke sportactiviteiten

Net als de hogeropgeleide respondenten zijn ook de meeste lageropgeleide respondenten positief over het organiseren van buitenschoolse activiteiten met de verschillende scholen samen. In ieder geval zeggen ze iets in de trant

van 'Ik zou het niet erg vinden als de school meer met de andere scholen samenwerkte'. 'Sporten is altijd leuk en dat kinderen elkaar leren kennen is alleen maar positief,' merkt een van de lageropgeleide respondenten van de Capelleschool op. Ook hier zijn er echter respondenten die negatiever zijn ten opzichte van het organiseren van gezamenlijke buitenschoolse activiteiten. 'Je moet heel voorzichtig zijn, want als je begint met een beeld van "wij" tegen "zij", dan gaat het nooit werken,' zegt een van de respondenten. Meerdere respondenten zeggen dat de concurrentie en conflicten tussen de scholen door dergelijke activiteiten alleen maar zullen toenemen. Ze denken daarom dat het idee leuk is, maar dat het niet altijd werkt. Sommige respondenten zeggen dat het er voor hen van afhangt met welke school ze samenwerken: 'Als het een zwarte school is, dan zou ik het niet prettig vinden. Die kinderen zijn altijd de pestkoppen.' Opnieuw sturen de lageropgeleide respondenten de discussie aan op kleur en etniciteit in plaats van op sociale klasse.

6.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is geanalyseerd hoe hoger- en lageropgeleide ouders de segregatie in het centrumgebied van Amsterdam-Noord beoordelen en hoe ze plannen waarden om de situatie te veranderen. Het blijkt dat de respondenten gemengde gevoelens hebben over segregatie. In principe vinden ze het belangrijk dat kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten en daarom beoordelen ze de huidige situatie in het centrumgebied van Amsterdam-Noord als onwenselijk. Desalniettemin zijn de meeste respondenten niet erg positief over desegregatieprogramma's. De hogeropgeleide ouders tonen emotionele weerstand jegens nauwer contact van hun kinderen met de kinderen van lageropgeleide ouders, en de meeste laagopgeleide respondenten, die nog steeds voornamelijk spreken in termen van zwart en wit, zijn ook niet positief over desegregatie. Ze twijfelen of een mix-en-mengbeleid echt nodig is of ze gaan ervan uit dat het onmogelijk is de situatie te veranderen. Zowel hoger als lageropgeleide respondenten vinden niet dat de gemeente moet interveniëren en vinden dat desegregatieprogramma's zich op natuurlijke wijze moeten ontwikkelen.

7

Conclusies en aanbevelingen

7.1 Inleiding

De centrale vraag van dit onderzoek is:

Welke overwegingen hebben ouders om hun kinderen naar een van de scholen in Amsterdam-Noord te sturen en hoe beleven zij de verschillen tussen de vier scholen?

Uit de resultaten van het onderzoek komt naar voren dat hoger- en lageropgeleiden gescheiden van elkaar leven. Hoewel het basisonderwijs een potentiële ontmoetingskans vormt voor hoger- en lageropgeleiden, is het onderwijs in Amsterdam-Noord gesegregeerd voor hoger- en lageropgeleiden. Segregatie in deze regio gaat niet alleen over etniciteit en cultuur. Integendeel, de segregatie heeft hoofdzakelijk te maken met klas- en verscheiden tussen hoger- en lageropgeleiden. In dit onderzoek is nagegaan hoe het onderwijsveld in Amsterdam-Noord eruitziet, hoe de ouders een school kiezen, hoe ze de situatie ervaren en hoe ze over segregatie en desegregatie oordelen.

7.2 De dissociatie van hogeropgeleiden

Dit onderzoek illustreert dat hogeropgeleide ouders zich min of meer bewust distantiëren van het lageropgeleide deel van het onderwijsveld in Amsterdam-Noord. Hogeropgeleide ouders streven impliciet en expliciet naar *class closure*. Hoewel het spreken over sociale klasse moeilijk en het spreken over segregatie in termen van zwart en wit gebruikelijker is, is voor hogeropgeleide ouders sociale klasse de belangrijkste factor die bepaalt of ze een school kiezen dan wel afwijzen. Hogeropgeleide ouders zijn op zoek naar een gedeelde groep met betrekking tot gedeeld opleidingskapitaal. Ze proberen het contact met het lageropgeleide deel van de

bevolking te beperken, omdat ze bang zijn voor negatieve invloeden en ze zich liever onder gelijkgestemden bevinden. Niet alleen hogeropgeleide ouders zijn echter op zoek naar overeenkomsten, de lageropgeleide ouders zijn dat ook. Zij zoeken meer naar overeenkomsten in etniciteit. Zij kiezen bewust voor een zwarte of een witte school.

7.3 Tevreden met de status quo

Het onderzoek laat verder zien dat hoger- en lageropgeleide ouders de gesegregeerde situatie verschillend ervaren. Terwijl de hogeropgeleide ouders vol vertrouwen zijn over hun schoolkeuze en zichzelf zien als actieve deelnemers aan de schoolkeuze en het onderwijs in het algemeen, voelen de lageropgeleide ouders zich ongemakkelijk en onzeker en zijn ze passievere en machteloze deelnemers in het onderwijsveld. Bovendien verschilt wat hoger- en lageropgeleide ouders zien en weten over de verschillende scholen en de gesegregeerde situatie in Amsterdam-Noord. Er zijn enorme verschillen in wat ze belangrijk vinden in het onderwijs. Hogeropgeleide ouders waarderen bijvoorbeeld vrije onderwijsvormen, lageropgeleide ouders niet. Bovendien ervaren ze het huidige basisonderwijsveld verschillend. Terwijl hogeropgeleide ouders weten hoe ze het spel van de schoolkeuze moeten spelen, lijkt schoolkeuze voor lageropgeleide ouders iets te zijn wat hen overkomt. De verschillen in attitudes zijn ingeprent in de verschillende habitus en werken grotendeels onder het discursief bewustzijnsniveau. Het blijkt verder dat ouders gemengde gevoelens hebben over de huidige gesegregeerde situatie in het basisonderwijsveld in het centrumgebied van Amsterdam-Noord. In principe en op maatschappelijk niveau vindt iedereen het belangrijk dat kinderen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten en daarom vindt men de huidige situatie onwenselijk. Desalniettemin zijn de meeste hogeropgeleiden in de praktijk tevreden met de status quo. Zowel hoger als lageropgeleide ouders zijn niet positief over desegregatiebeleid, deels omdat ze niet veel weten over de mogelijkheden van desegregatie.

7.4 Samenleven in verschillende werelden

De conclusie van dit onderzoek is dat er in Amsterdam-Noord sprake is van verregaande segregatie op basis van sociale klasse. Hoger- en lageropgeleide ouders, en dus ook hun kinderen, leven gescheiden van elkaar in dezelfde wijk. Er zijn parallelle gemeenschappen van hoger- en lageropgeleiden die zelden met elkaar communiceren. De dominante visie in de Nederlandse politieke arena en in het beleid is dat als mensen samenleven in dezelfde buurt, ze ook met elkaar zullen omgaan. Dit onderzoek toont aan dat deze veronderstelling, in elk geval voor de situatie in Amsterdam-Noord, niet klopt. Hoger- en lageropgeleiden kunnen in dezelfde buurt wonen en toch in zeer verschillende werelden leven. In ieder geval zijn kinderen van hoger- en lageropgeleiden in het basisonderwijs fysiek gescheiden, wat zowel oorzaak als gevolg is van mentale segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden. Het 'extreme' onderwijsveld in Amsterdam-Noord is met opzet voor dit onderzoek gekozen om de processen van segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden in onze samenleving te verhelderen. De vraag in hoeverre dit ook in andere wijken in Nederland geldt, is stof voor een interessant vervolgonderzoek.

7.5 Paradox

Zowel hoger als lageropgeleide ouders blijken terughoudend te zijn in het zoeken naar oplossingen voor de segregatiekwestie. Tegelijk kan uit het onderzoek de conclusie worden getrokken dat bij handhaving van de status quo de segregatie op basis van opleidingsverschillen waarschijnlijk alleen maar zal toenemen. Dit is voor een deel het gevolg van het recht voor mensen om hun eigen school te kiezen. Het gevolg hiervan is, in elk geval voor de situatie in Amsterdam-Noord, dat de algemeen bijzondere scholen, zoals Jenaplan, Montessori en Dalton, impliciet de scholen worden voor kinderen van hogeropgeleiden. Ouders kiezen, zo blijkt uit het onderzoek, niet expliciet voor de didactische schoolprofielen, maar ze gebruiken de profielen in feite als excuus om naar 'ons soort mensen' te zoeken. Daarbij komt een opvallende paradox naar boven: hoewel meerdere hogeropgeleide respondenten stellen dat religieuze scholen (protestantse, katholieke en islamitische) beter afgeschaft zouden kunnen worden vanwege hun belemmering

voor de integratie tussen verschillende groeperingen, lijken ze niet te herkennen dat deze bijzondere onderwijsvormen juist toenemende segregatie tussen hoger- en lageropgeleiden bevorderen.

7.6 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Ter afsluiting wordt een aantal aanbevelingen voor verder onderzoek gedaan. Ten eerste zou het, waar dit onderzoek zich concentreert op het perspectief van de ouders, interessant zijn voor verder onderzoek om het perspectief van de betrokken kinderen te verkennen. Dat zou bijvoorbeeld kennis opleveren over hoe de fysieke segregatie in de vroege kindertijd ook daadwerkelijk de mentale segregatie beïnvloedt. Ten tweede is het van belang dit verkennende kwalitatieve onderzoek aan te vullen met een kwantitatief klassenonderzoek, zodat inzicht ontstaat in de mate waarin de attitudes en percepties van de hoger- en lageropgeleide ouders van dit onderzoek ook elders van toepassing is. Ten derde kan het relevant zijn de basisaanname te onderzoeken dat wanneer kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders naar dezelfde school gaan, de integratie zal toenemen. Deze aanname, gebaseerd op de contacthypothese, zou in de praktijk getoetst kunnen worden, bijvoorbeeld door te onderzoeken of kinderen van hoger- en lageropgeleide ouders op dezelfde school ook echt integreren of daarentegen binnen dezelfde school eveneens gesegregeerd van elkaar leven. Het verdient aanbeveling scholen te onderzoeken die hun samenstelling met het oog op meer spreiding met opzet hebben veranderd.

Literatuur

- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, Massachusetts: Perseus Books.
- Ball, S. (1996). School Choice, Social Class and Distinction. The Realization of Social advantage in Education. In: *Journal of Education Policy*, Vol. 11, nr. 1.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Dronkers, J. (2007). *Ruggengraat van ongelijkheid. Over beperkingen en mogelijkheden om ongelijke onderwijskansen te veranderen*. Amsterdam: Mets & Schilt uitgevers / Wiardi Beckmanstichting.
- Elias, N. en J.L. Scotson (1994). *Established and Outsiders. A sociological enquiry into community*. Dublin: University College Dublin Press.
- Fonseca F.F. de, en A. Wissmann (2006). *Social-mix policy approaches to urban segregation in Europe and the United States*. Bonn: Center for Development Research.
- FORUM (2008). *Bestrijding van segregatie in het onderwijs in gemeenten. Verkenning van lokaal beleid*. Utrecht: FORUM.
- Glazerman, S. (1998). *School Quality and Social Stratification: The Determinants and Consequences of Parental School Choice* (paper gepresenteerd bij de jaarlijkse vergadering van de American Educational Research Association, San Diego, 13-17 april 1998).
- Gramberg, P. (2000). *De school als spiegel van de omgeving. Een geografische kijk op onderwijs*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Huisman, C. (2010). 'Enclave voor de rijken' wint terrein. In: *de Volkskrant*, 12 mei 2010.
- Jong Amsterdam* (2009). *Ambitieplan gemeente Amsterdam*.
- Jongejan, D. en J. Thijs. (2010). 'Prima, maar niet voor mijn kind': Opleidingsniveau en houding ten aanzien van zwarte scholen onder autochtone Nederlandse ouders. In: *Migrantenstudies*, jg. 26, nr. 1, p. 2-20.

- Jungbluth, P. (2003). *De ongelijke basisschool. Etniciteit, sociaal milieu, sekse, verborgen differentiatie, segregatie, onderwijskansen en schooleffectiviteit*. Nijmegen: ITS.
- Karsten, S., G. Ledoux, J. Roeleveld, C. Felix en D. Elshof (2003). School Choice and Ethnic Segregation. In: *Educational policy*, Vol. 17, nr. 4, p. 452-477.
- Ladd, H., E. Fiske en N. Ruijs (2009). *Parental choice in the Netherlands: Growing concerns about segregation*. National Center of School Choice, Vanderbilt University.
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods. Class, race and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Latten, J. (2005). *Zwanger van segregatie*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- Paulle, B. (2005). *Voorbij de oude debatten. Een voorstel voor 'economische desegregatie van het onderwijs'*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Paulle, B. (2008). *Eindrapport Pilot: Evenwicht in West*. Amsterdam: The Bridge Research Partnership, Universiteit van Amsterdam.
- Putnam, R. (2003). *Better Together, restoring the American community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. (2007). E. Puribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 30, nr. 2, p. 137-174.
- TK (2009/2010). Verslag van het Algemeen Overleg gehouden op 3 februari 2010 over de Kabinetsreactie op rapporten van FORUM en het Kenniscentrum Gemengde Scholen inzake segregatie. Tweede Kamer, vergaderjaar 2009/2010, 31293, nr. 71.
- Weenink, D. (2005). *Upper Middle-Class Resources of Power in the Education Arena. Dutch Elite schools in the Age of Globalization* (proefschrift). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Weenink, D. en A. de Regt (2003). *Investeren in je Kinderen. Over de keuze voor particulier onderwijs in Nederland*. Amsterdam: Boom.
- Vink, A. (2010). *Zwarte en witte zwanen. Over de mythe van zwarte scholen*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Gilsing, R. en B. Tierolf (2010). *Ouders nemen de wijk. Segregatie in gemengde wijken in Utrecht*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Young, M. (1958). *The Rise of the Meritocracy. 1870-2033: An essay on education and equality*. Harmondsworth: Penguin.

Bijlage 1

Beknopte omschrijving van de vier basisscholen

Het *Wespennest* is een katholieke Jenaplanschool. Het Wespennest is een relatief kleine school met 236 kinderen. De school heeft drie gewogen leerlingen; twee leerlingen hebben een weging van 0,3 en een van 1,2. Dit is een record in de hele gemeente Amsterdam. De school staat bekend als een 'witte eliteschool', waar kinderen van hogeropgeleide mensen naartoe gaan. De Cito-score is gemiddeld 540; respectievelijk 4% en 84% van de leerlingen gaat na de Wespennestschool naar de havo en het vwo (Jong Amsterdam 2009). Volgens de principes van het Jenaplanonderwijs richt het Wespennest zich met name op de creatieve zelfexpressie en ontwikkeling van kinderen.

De *Buikslotermeerschool* is een traditionele openbare school die 424 leerlingen telt (telling 1 oktober 2009). De Buikslotermeerschool heeft 135 gewogen leerlingen, waarvan 67 leerlingen met een weging van 0,3 en 68 met een weging van 1,2. In de regio staat de school bekend als een 'zwarte school'. De Cito-score is gemiddeld 538; respectievelijk 8% en 41% van de leerlingen gaat na de Buikslotermeerschool naar de havo en het vwo (Jong Amsterdam 2009). De school staat bekend als een goede school. Het onderwijs op de Buikslotermeerschool is gericht op het bieden van de basis voor kennis en vaardigheden. Sinds 2008 is er een voorschool bij de Buikslotermeerschool gevoegd.

De *Capelleschool* bevindt zich op drie minuten lopen van de andere scholen, net buiten het Plan van Gool-gebouw. De Capelleschool is een protestants-christelijke school en telt 284 leerlingen. De Capelleschool telt 74 gewogen leerlingen; een relatief groot deel van dit aantal (57) bestaat uit leerlingen met een weging van 0,3. De school is tamelijk wit, maar wordt etnisch steeds meer gemengd. De school staat bekend als een school met relatief veel kinderen van lageropgeleide ouders. Net als de Buikslotermeerschool

richt de Capelleschool zich op basisvaardigheden als lezen, tellen en schrijven. De Cito-score was in 2009 gemiddeld 523; respectievelijk 4% en 25% van de leerlingen gaat na de Capelleschool naar de havo en het vwo (Jong Amsterdam 2009). De Capelleschool heeft sinds 2008 ook een voorschool.

Elzenhagen is een algemeen bijzondere basisschool, die is opgericht in 2006. De school is tijdelijk gehuisvest aan het Hisgenpad, ongeveer vijf minuten lopen van het Plan van Gool. De school is relatief klein. De telling op 1 oktober 2009 wees uit dat er 87 leerlingen waren. Op het moment van het onderzoek was dit aantal echter toegenomen tot ongeveer 110 leerlingen en de school verwacht binnen korte tijd tot rond de 170 kinderen te groeien. Van de 87 leerlingen hebben tien leerlingen een weging. Twee van hen hebben een weging van 0,3 en acht hebben een weging van 1,2. *Elzenhagen* staat bekend als een school met kinderen van voornamelijk hogeropgeleide ouders, van wie de meeste in de creatieve sector werkzaam zijn, maar ook als een school die gemengd is in de etnische achtergrond van de leerlingen.

Bijlage 2

Onderwerpenlijst

interviews

Algemene vragen

1. geslacht, 2. leeftijd, 3. nationaliteit, 4. leefsituatie, 5. schoolsituatie, 6. huisvestingssituatie, 7. opleidingsniveau, 8. werksituatie

Open vragen

- Hoe bent u tot de keuze voor deze school gekomen?
- Welke factoren waren van belang bij het kiezen van een school? Denk bijvoorbeeld aan locatie, didactisch of religieus profiel, grootte, kwaliteit, didactiek, sfeer of sociale mix, denominatie.
- Hoe was u op de hoogte van de verschillen tussen de scholen in de wijk?
- Voelt u zich op deze school op uw gemak en 'thuis'? Waarom wel of waarom niet?
- In hoeverre waren scholen x, y en z ook een optie en wat trekt u aan in de andere scholen?
- Stel dat de school waar uw kinderen op zitten, gesloten wordt, naar welke school stuurt u uw kind dan?
- Kunt u een typering geven van uw school en de andere drie scholen? Wat voor reputatie hebben de scholen?
- In hoeverre hebt u contact met ouders van de andere scholen of hebben uw kinderen buiten school contact met kinderen van andere scholen?
- Als je naar de statistieken kijkt, zie je dat de vier scholen zeer verschillende schoolpopulaties hebben, en sommige scholen hebben veel meer 'gewicht' in termen van opleidingsniveau van de ouders dan andere scholen. Wat vindt u van deze situatie?
- In hoeverre zou volgens u een school een instituut moeten zijn waar kinderen van verschillende sociale achtergronden elkaar kunnen ontmoeten?
- De directeurs van de vier scholen denken erover om kinderen van de verschillende scholen meer met elkaar in contact te brengen door bijvoorbeeld buitenschoolse activiteiten te organiseren. Hoe denkt u daarover?

- In andere steden zijn er experimenten met centrale inschrijving en wordt er gewerkt met dubbele wachtlijsten, om op elke school een mix van kinderen tot stand te brengen. Wat vindt u van zulke experimenten?
- Wat voor toekomst hebt u voor uw kind in gedachten?

Bijlage 3

Informatieve interviews

Ten behoeve van het onderzoek hebben zes informatieve interviews plaatsgevonden.

1. Anja Vink – freelance onderwijsjournalist
2. Rob Gilsing – directeur onderzoeksprogramma Jeugd, Opvoeding en Onderwijs, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht
3. Don Weenink – universitair docent Sociologie, Universiteit van Wageningen
4. Mark Bovens – hoogleraar Bestuurskunde en Directeur Onderzoek aan de Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisationswetenschap
5. Corine Bont-Tiebosch – senior beleidsmedewerker Onderwijs, Gemeente Utrecht
6. Arnold Jonk – directeur Kennisdirectoraat, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Bijlage 4

Algemene informatie respondenten

	<i>Wespennest</i>	<i>Buikslotermeer school</i>	<i>Capelleschool</i>	<i>Elzenhagen</i>
gemiddelde leeftijd	44,0 jaar	36,2 jaar	38,1 jaar	35,9 jaar
nationaliteit	8 x Nederlands, 1 x Nederlands-Argentijns	5 x Nederlands (met buitenlandse (ex-echtgenoot), 3 x Nederlands-Marokkaans en 1 x Nederlands-Iranees	6 x Nederlands, 2 x Nederlands-Marokkaans en 1 x Nederlands-Ecuadoraans	8 x Nederlands en 1 x Surinaams
gezins-situatie	5 x getrouwd, 3 x alleenstaand en 1 x samenwonend. gemiddeld 2 kinderen.	5 x getrouwd, 3 x alleenstaand en 1 x samenwonend. gemiddeld 2,6 kinderen	5 x getrouwd, 1x alleenstaand en 3 x samenwonend. gemiddeld 1,9 kinderen	4 x getrouwd, 3 x alleenstaand en 2 x samenwonend. gemiddeld 2,1 kinderen.
woon-situatie	7 x eigen huis, 2 x huurhuis	9 x huurhuis	9 x huurhuis	5 x eigen huis, 4 x huurhuis
werk-situatie	9 x werkend	4 x werkend, 5 x niet-werkend	4 x werkend, 5 x niet-werkend	8 x werkend, 4 x niet-werkend (3 x moeder en vader gesproken)

Over de auteur

Dionne Zeldenrijk (1985) heeft Bestuurs-en Organisationswetenschappen aan de Universiteit van Utrecht en Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam gestudeerd. In het kader van de master 'Social Theory and Public Affairs' heeft ze bij de RMO stage gelopen en onderzoek gedaan naar onderwijssegregatie in Amsterdam Noord. Bowen Paulle, een van origine Amerikaanse socioloog die ook veel geschreven heeft over onderwijssegregatie, was vanuit de Universiteit van Amsterdam haar begeleider. Op dit moment is Dionne Zeldenrijk zelf in het voortgezet onderwijs werkzaam via het traject Eerst de Klas; een initiatief dat een brug probeert te slaan tussen leraarschap en leiderschap.

Overzicht van uitgebrachte publicaties

Adviezen

Vierde raadsperiode 2009-2012

46 Polariseren binnen onze grenzen. (2009)

45 De wijk nemen. Een subtiel samenspel van burgers, maatschappelijke organisaties en de overheid. (2009)

Briefadviezen:

Terug naar de basis.(2010)

Sociaal bezuinigen.(2010)

De toekomst van de bestuurlijke inrichting. (2010)

In samenwerking met de rvz. Investeren rondom kinderen. (2009)

Derde raadsperiode 2005-2008

44 De ontkokering voorbij. Slim organiseren voor meer regelruimte. (2008)

43 Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren. (2008)

42 Vormen van democratie. Een advies over democratische gezindheid. (2007)

41 Strafen en zorg: een paar apart. Passende interventies bij delictplegers met psychische en psychiatrische problemen. (2007)

40 Inhoud stuurt de beweging. Drie scenario's voor het lokale debat over de WMO. (2006)

39 Ontsnappen aan medialogica. Tbs in de maatschappelijke beeldvorming. (2006)

38 Verschil maken. Eigen verantwoordelijkheid na de verzorgingsstaat. (2005)

37 Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden. (2005)

- 36 Lokalisering van maatschappelijke ondersteuning. Voorwaarden van maatschappelijke ondersteuning. (2005)
In samenwerking met de rvz. Versterking voor gezinnen. (2008)

Tweede Raadsperiode 2001-2004

- 35 Eenheid, verscheidenheid en binding. Over concentratie en integratie van minderheden in Nederland. (2005)
34 Ouderen tellen mee. Advies aan de Themacommissie Ouderenbeleid van de Tweede Kamer. (2004)
33 Mogen ouderen ook meedoen. (2004)
32 Toegang tot recht. (2004)
31 Sociale veiligheid organiseren. Naar herkenbaarheid in de publieke ruimte. (2004)
30 Verschil in de verzorgingsstaat. Over schaarste in de publieke sector. (2004)
29 Humane genetica en samenleving. Bouwstenen voor een ander debat. (2004)
28 Europa als sociale ruimte. Open coördinatie van sociaal beleid in de Europese Unie. (2004)
27 Hart voor Europa. De rol van de Nederlandse overheid. (2003)
26 Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek. (2003)
25 De handicap van de samenleving. Over mogelijkheden en beperkingen van community care. (2002)
24 Bevrijdende kaders. Sturen op verantwoordelijkheid. (2002)
23 Geen woorden maar daden. Bijdrage aan het normen- en waardendebat. (2002)
22 Werken aan balans. Een remedie tegen burn-out. (2002)
21 Educatief centrum voor ouder en kind. Advies over voor- en vroegschoolse opvang. (2002)
20 Levensloop als perspectief. Kanttekeningen bij de Verkenning Levensloop. Beleidsopties voor leren, werken, zorgen en wonen. (2002)
19 Van uitzondering naar regel. Maatwerk in het grotestedenbeleid. (2001)
18 Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht. (2001)
17 Instituties in lijn met het moderne individu. De Sociale Agenda 2002-2006. (2001)
16 Kwetsbaar in kwadraat. Krachtige steun aan kwetsbare mensen. (2001)

In samenwerking met ACVZ. Inburgering. (2003)

In samenwerking met ROB. Etniciteit, binding en burgerschap. (2001)

In samenwerking met de Onderwijsraad. Samen naar de taalschool. (2001)

Eerste raadsperiode 1997-2000

15 Ver weg en dichtbij. Over hoe ICT de samenleving kan verbeteren. (2000)

14 Van discriminatie naar diversiteit. Kanttekeningen bij de Meerjarennota Emancipatiebeleid 'Van vrouwenstrijd naar vanzelfsprekendheid'. (2000)

13 Wonen in de 21e eeuw. (2000)

12 Alert op vrijwilligers. (2000)

11 Ongekende aanknopingspunten. Strategieën voor de aanpassing van de sociale infrastructuur. (2000)

10 Aansprekend burgerschap. De relatie tussen organisatie van het publieke domein en de verantwoordelijkheid van burgers. (2000)

9 Nationale identiteit in Nederland. (1999)

8 Arbeid en zorg. Reactie op de kabinetsnota 'Op weg naar een nieuw evenwicht tussen arbeid en zorg'. (1999)

7 Integratie in perspectief. Advies over integratie van bijzondere groepen en van personen uit etnische groeperingen in het bijzonder. (1998)

6 Verantwoordelijkheid en perspectief. Geweld in relatie tot waarden en normen. (1998)

5 Uitsluitend vrijwillig!?! Maatschappelijk actief in het vrijwilligerswerk. (1997)

4 Kwaliteit in de buurt. (1997)

3 Werkloos toezien. Activering van langdurig werklozen. (1997)

2 Stedelijke vernieuwing. (1997)

1 Vereenzaming in de samenleving. (1997)

In samenwerking met de RVZ. Gezond zonder zorg. (2000)

In samenwerking met de RVZ. Verslavingszorg herijkt. (1999)

In samenwerking met de RVZ. Zorgarbeid in de toekomst. (1999)

In samenwerking met de Onderwijsraad. Voorschools en buitenschools. (1998)

Onderzoeken

- Je voelt het gewoon. Een onderzoek naar schoolkeuze en segregatie in Amsterdam-Noord. D. Zeldenrijk. (2010)
- De weg omhoog. Een analyse van het vertoog over sociale mobiliteit in regeringsbeleid. M. van der Steen, R. Peeters en M. Pen. (2010)
- Naar een open samenleving? Recente ontwikkelingen in sociale stijging en daling in Nederland. J. Tolsma en M.H.J. Wolbers. (2010)
- Indicatiestelling: omstrede toegang tot zorg. J. van der Meer. (2010)
- Uit de koker van. Praktijken van verkokering en ontkokering. RMO/VOM (red.). (2010)
- Stem geven aan verankering. RMO. (2009)
- Beperkt maar niet begrensd. RMO (red.). (2009) Webpublicatie.
- Bericht van de werkvloer. J. van der Meer. (2009) Webpublicatie.
- Polarisatie. Bedreigend en verrijkend. RMO (red.). (2009)
- Verkenning participatie: Arbeid, vrijwillige inzet en mantelzorg in perspectief. RMO. (2008)
- Levensvraagstukken: de sociale context van ongewenste zwangerschappen en van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. (2008)
- 30 Plannen voor een beter Nederland. De sociale agenda. K. van Beek en Y. Zonderop (red.). (2006)
- Opbrengsten van sociale investeringen. I. Doorten en R. Rouw (red.). (2006)
- Eigen verantwoordelijkheid: bevrijding of beheersing? R. Ossewaarde. (2006)
- Democratie voorbij de instituties. Vooronderzoek van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. (2006)
- Horizontale verantwoording bij ZBO's en agentschappen. T. Schillemans. (2005)
- Tussen zorgen en begrenzen. Over de aanpak van delictplegers met psychi(atri)sche problemen. D. Graas en R. Janssens. (2005)
- Gezin anno nu. M. Distelbrink, N. Lucassen en E. Hooghiemstra. (2005)
- Tussen vangnet en trampoline. Over de inzet van publieke middelen voor participatie en zekerheid. H. Adriaansens, K. van Beek en R. Janssens. (2005)
- Preventiebeleid. Een verkennende achtergrondstudie. R. Torenvlied en A. Akkerman. (2005)

Over insluiting en vermijding. Twee essays over segregatie en integratie.

J. Uitermark en J.W. Duyvendak; P. Scheffer. (2004)

“Nee, ik voel me nooit onveilig”. Determinanten van sociale veiligheidsgevoelens. H. Elffers en W. de Jong. (2004)

Ouderen en maatschappelijke inzet. K. Breedveld, M. de Klerk en J. de Hart. (2004)

Financiële prikkels voor werknemers bij uittreding. I. Groot en A. Heyma. (2004)

Sociale veiligheid vergroten door gelegenheidsbeperking: wat werkt en wat niet? K. Wittebrood en M. van Beem. (2004)

Inburgering. Educatieve opdracht voor nieuwkomer, overheid en samenleving. (2003)

Publicaties van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling zijn te downloaden via www.adviesorgaan-rmo.nl

Nederlanders uiten met enige regelmaat hun zorgen over een gebrek aan sociale cohesie in de samenleving. Onderwijs is een domein dat idealiter integratie en samenhang kan bevorderen. Kinderen met verschillende achtergronden kunnen elkaar immers in de klas ontmoeten.

Maar hoe werkt dat in de praktijk? Dionne Zeldenrijk onderzocht op vier basisscholen in Amsterdam-Noord de motivatie van ouders achter de schoolkeuze en keek naar hun beleving van segregatie. Het onderzoek is uitgevoerd binnen het adviestraject 'Sociale stijgers en dalers' van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO).

De RMO is de adviesraad van de regering en het parlement op het terrein van participatie van burgers en stabiliteit van de samenleving. De RMO werkt aan nieuwe concepten voor de aanpak van sociale vraagstukken.

ISBN 9789077758229

NUR 740

www.adviesorgaan-rmo.nl

The logo for the Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO). It features the lowercase letters 'rmo' in a bold, italicized sans-serif font, with a stylized, dark, wavy line underneath that suggests movement or a signature.